

VENÄJÄN TALOUDELLINEN KEHITYS JA REFORMIT KOMMUNISMIN JÄLKEEN

AV3. Poliitiikan ja talouden
vuorovaikutus
Mikko Mattila
Sakari Lauriala, Panu
Piippo, Antti Sankola,
Lotta Seikkala, Antti
Seppo
14.4.2004

SISÄLLYS

1. VENÄJÄN TALOUDEN YLEISTILA	2
1.1. Bruttokansantuote	2
1.2. Venäjän liittovaltion budjetti, tulot, menot, tulojäämä ja ulkomainen velka	4
1.3. Inflaatio, työttömyys, keskimääräiset kuukausipalkat ja pitkät korot	6
2. VENÄJÄN TEOLLISUUDEN ALAT	8
2.1. Öljy- ja kaasuteollisuus	9
2.2. Koneenrakennusteollisuus	10
2.3. Metsä- ja puunjalostusteollisuus	11
2.4. Elintarviketeollisuus	12
2.5. Kemianteollisuus	12
2.6. Musta- ja värimetallurgiateollisuus	13
3. VENÄJÄ JA SUOMI	14
3.1. Venäjä ja pohjoinen ulottuvuus	17
3.2. Itämeren talousalueen tulevaisuudennäkymät	19
4. EU:N LAAJENTUMISEN VAIKUTUS VENÄJÄN TALOUTEEN	19
4.1. Laajenemisen vaikutukset	20
4.2. Tuonnin ja viennin muutokset	21
4.3. Euroopan Unionin lähentyminen CIS-maihin	22
4.4. Venäjän suhde laajenemiseen	24
4.5. Tulevaisuuden näkymät Venäjällä	25
5. PUTININ EDELLYTYKSET JOHTAA TALOUSPOLITIikkaa ENSIMMÄISEN KAUDEN ALUSSA	26
5.1. Putinin ensimmäisen kauden arviointia talouspolitiikan näkökulmasta	28
5.2. Rahan valta ja ulkoparlamentarismi	29
5.3. Johtopäätöksiä	31
LÄHTEET	33
LIITTEET	35

1. VENÄJÄN TALOUDEN YLEISTILA 1996-2003

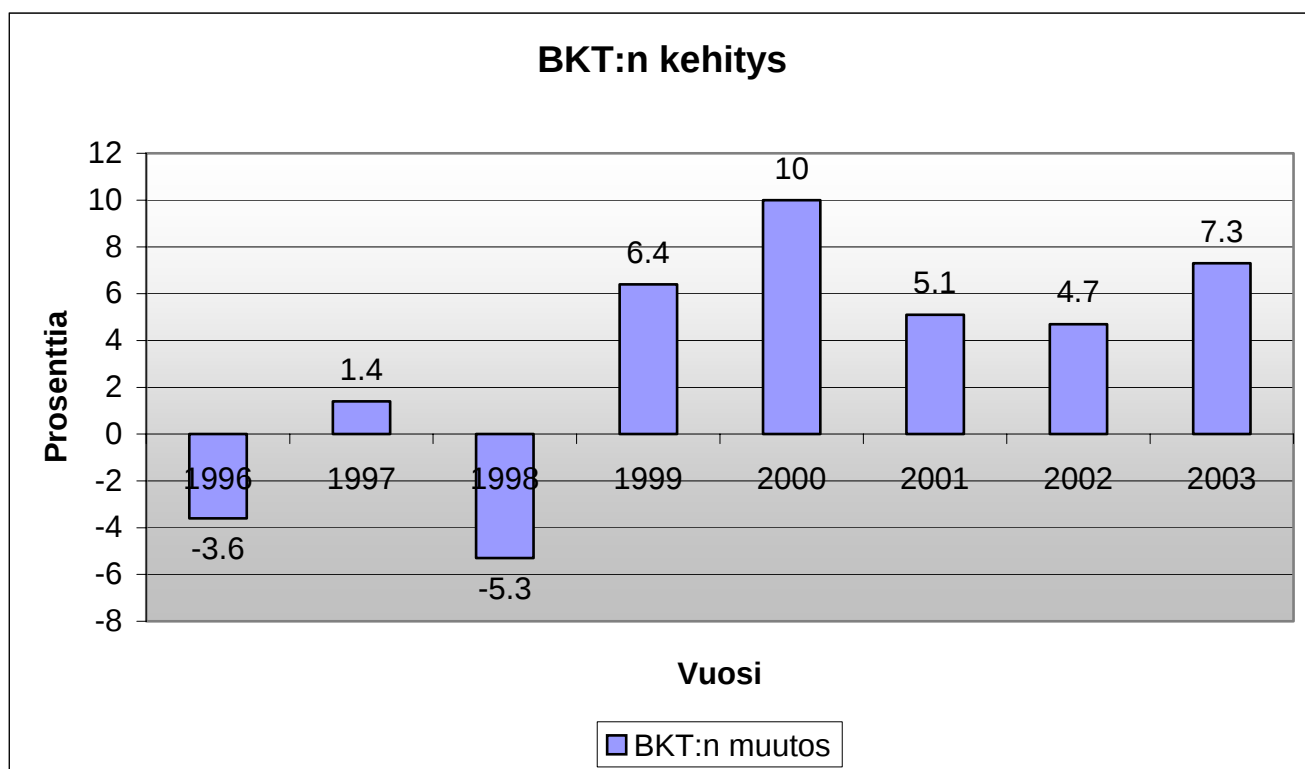
Venäjän taloudellinen tila on Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen ollut varsin heittelehtivä aina vuoteen 2000 asti. Maan oman tilastokeskuksen goskomstatkin antaa yleisesti lukuja kansantaloudellisesta tilasta vasta vuodesta 2000 alkaen. Vastaavasti muiden taloudellista informaatiota tuottavien lähteiden kuten OECD:n tai Venäjän keskuspankin antamat makrotaloudelliset tunnusluvut eivät ole täsmälleen samanlaisia mitattavan kohteen säilyessä samana. Tämä on varsin ymmärrettävää, sillä Venäjä maana ja Venäjän talous ovat kummatkin transitiovaiheessa, ja 145-miljoonaisen kansakunnan kansantaloudellinen kirjanpito ei yllä länsimaiden tasolle vielä moneen vuoteen. Edellisen lisäksi korruptiolla on Venäjällä pitkä historia, ja harmaan talouden alle peittyy paljon taloudellista toimintaa. Tiivistetysti Venäjän talouden kehitys vuodesta 1996 vuoteen 2003 asti on ollut hyvin vaihtelevaa. Yhtäällä voidaan havaita vuoden 1998 taloudellinen ja julkisen rahoituksen kriisi, joka nosti inflaation tuona vuonna huikeaan 84 %:iin. Toisaalla voidaan huomioda viime vuosien korkea öljyn hinta, ja maailmanmarkkinoiden öljyn kysynnän säilyessä korkealla Venäjän vienti on noussut huippulukuihin ja valtion budjetit ovat ulkomaankaupan vaihtotaseen takia reilusti ylijäämäisiä: vuonna 2003 Venäjän BKT:n ollessa 13 305 miljardia ruplaa tai 384 miljardia euroa virallisen vaihtokurssin mukaan Venäjän liittovaltion budjetin ylijäämä oli 6,5 miljardia euroa. (Suomen Pankki 2004a; Suomen Pankki 2004b; Suomen Pankki 2004c.) Tässä esseessä Venäjän makrotaloudellisten lukujen osalta on käytetty Suomen Pankin siirtymätalouksien tutkimuslaitoksen ja OECD:n antamia tunnuslukuja. Goskomstatin verkkosivujen kautta saatavat taloudelliset luvut eivät ole kovin kattavia, sillä esim. BKT:n osalta mainitaan vain BKT ruplissa (tarkasteltavan vuoden markkinahinnat), prosentuaalinen osuus edellisvuoteen indeksoiduilla hinnoilla ja BKT henkilöä kohden (Goskomstat 2004). Tämän takia makrotaloudellisissa tunnusluvuissa ollaan luotettu päätoimisesti länsimaisten taloudellisten instituutioiden julkaisuihin, joissa on oletettavasti tarkasteltu jossain määrin Venäjältä saatuja talouden tunnuslukuja ennen niiden julkaisemista.

1.1. BRUTTOKANSANTUOTE 1996-2003

Venäjän talouden ja BKT:n kehitys näyttävät tasaantuneen makrotaloudellisten lukujen valossa vuoden 2000 jälkeen. BKT ja talous ovat molemmat kasvaneet tasaisesti, ja vuonna 2003 BKT:stä 60 % oli lähtöisin palvelualalta teollisuuden vastaavan luvun ollessa vain 27 %; täten BKT:n puolesta Venäjä siirtyy yhä lähemmäs länsimaisten teollisten demokratioiden

talouden rakenteita. (Suomen Pankki 2004c.) Toisaalta näitä lukuja vastaan on esitetty myös kritiikkiä, sillä maailman pankki kritisoi goskomstatin antamaa prosenttilukua teollisuuden osuudesta Venäjän BKT:stä erityisesti öljyn ja kaasun kautta. Maailman pankin mukaan Venäjän öljyn myyntiketju määräytyy vääristetysti öljyntuottajien pyrkiessä maksimoimaan verohelpotuksiansa. Tämä johtaa siihen, että suuri osa öljyn myynnistä tulleista tuloista kirjataan palvelusektorille eikä teollisuussektorille. Maailman pankin omien arvioiden mukaan teollisuuden todellinen osuus BKT:stä vuonna 2000 oli 52-55 % eikä 32 %, mikä oli goskomstatin antama luku. (Ibid.) Tästä huolimatta Venäjän taloudessa palvelusektori kasvaa jatkuvasti, joten riippumatta teollisuuden todellisesta osuudesta Venäjän BKT:ssä lähestymistä kehittyneiden teollisten markkinatalouksien talouden rakenteisiin on havaittavissa. Seuraavista kuvioista voidaan huomata Venäjän BKT:n kehittyminen prosentuaalisesti ja rahallisesti mitattuna. BKT:tä mitattaessa ruplissa voidaan huomata inflaation suuri merkitys, koska indeksoidun ja indeksoimattoman kehityksen ero on huomattava.

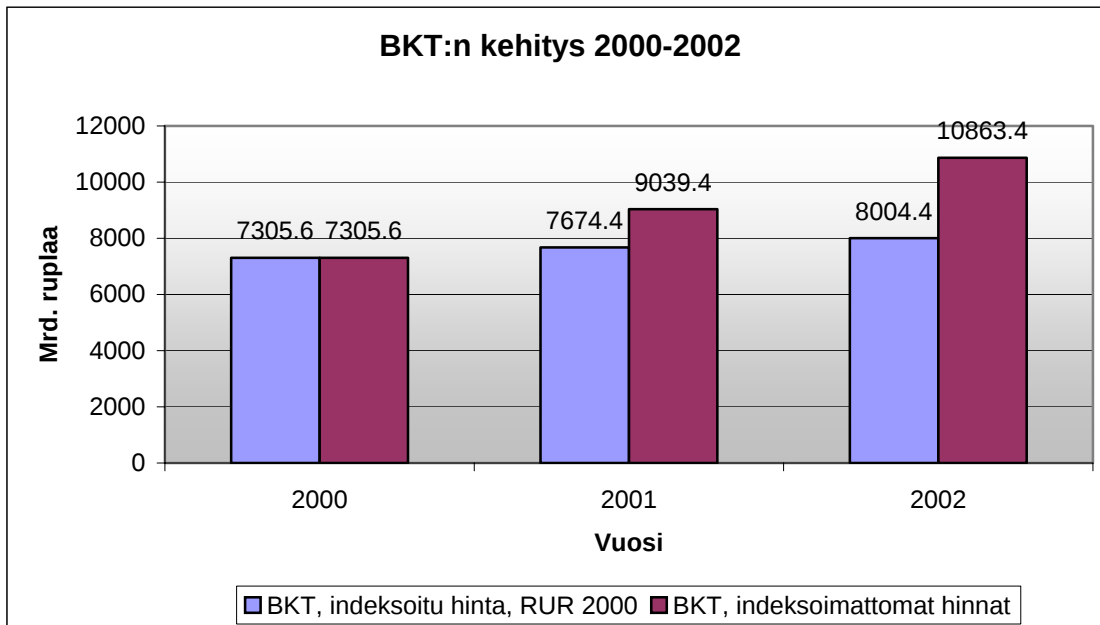
Kuvio 1, Venäjän BKT:n kehitys 1996-2003

(Lähde: Suomen Pankki 2004c)

Kuten kuviosta yksi voidaan huomata ennen vuotta 1999 bruttokansantuotteen kehitys oli hyvin ailahtelevaa, ja vuoden 1998 julkisen talouden kriisiä pahensi omalta osaltaan yli 5 %:n taantuma bruttokansantuotteessa, joka välittyi myös kaikkiin muihin makrotaloudellisiin tekijöihin, mikä voidaan havaita liitteissä olevista taulukoista ja kuvaajista.

Kuvio 2, Venäjän BKT:n kehitys senhetkisinä markkinahinnoilla ja indeksoituilla hinnoilla

(Lähde: OECD 2004, 242.)

Kuviosta kaksi voidaan huomata indeksoimisen suuri merkitys venäjän BKT:n kehityksessä. Indeksien lähtökohtana on ruplan hinta vuodelta 2000, ja kasvua vuosien 2000 ja 2001 välillä on indeksoidulla arvolla mitattuna on 5,05 % kun kyseisen vuoden markkinahinnoilla kasvua on jopa 23,7 %. Vastaavat luvut vuosien 2000-2002 kokonaishinnoissa ovat 9,6 % ja 37,7 %. Tämän takia Venäjän BKT:tä esitetään harvemmin rahallisena muutoksena, koska tuottavuuden kehityksen mittaaminen antaa hiukan selkeämpiä kasvulukuja. Luonnollisesti tuotannon arvo on aina määritetty jollain yksiköllä tai rahallisella arvolla, mutta Venäjän ruplaa käytettäessä BKT:n mittauksessa on nimellisarvon kautta saatujen lukujen käyttöarvo kyseenalainen, kun ottaa huomioon esim. vuoden 1998 84 %:n inflaation.

1.2.VENÄJÄN LIITTOVALTION BUDJETTI, TULOT, MENOT, TULOJÄÄMÄ JA ULKOMAINEN VELKA

Edellisessä kappaleessa on esitelty Venäjän BKT:n muodostumista eri tuotannon sektoreille, mutta kuten myös maailman pankin kritiikki goskomstatin lukuja vastaan osoittaa, on teollisuudella ja eritoten öljyllä suuri merkitys BKT:ssä. Vuosi 2003 oli todella öljyn vuosi, ja 8,46 miljoonan barrelin päivätuotannolla Venäjä oli 2003 maailman toiseksi suurin öljyn

tuottaja (Suomen Pankki 2004a). Tämä suuntaus öljyn tuotannossa jatkunee, sillä öljy-yhtiö Jukosin varatoimitusjohtaja arvioi, että Venäjän raakaöljyn tuotanto kohoaa 10,5-11 miljoonaan barreliin päivässä vuonna 2009, jolloin Venäjä olisi maailman suurin öljyntuottajamaa. Öljyn korkea hinta ja viennin menekki on myötävaikuttanut suotuisasti ylijäämäisten budjettien muodostumiseen kuten liitteestä yksi ja kaksi voidaan havaita. Vuoden 2000 jälkeen Venäjän liittovaltion budjetti on ollut ainoastaan ylijäämäinen, ja samaan aikaan velkaa ollaan hoidettu hyvin maltillisesti. Vuosina 2000-2003 venäjän budjetti on ollut jatkuvasti ylijäämäinen, ja se on liikkunut välillä 1,2-2,9 % BKT:stä. Ottaen huomioon Venäjän BKT:n jatkuvan kasvun myös tulojäämän rahallinen nimellisarvo on kasvanut. Venäjän keskuspankki ei anna vuosilta 2002 tai 2003 virallisia vaihtokursseja euroon, mutta helmikuun vuoden 2004 vaihtokurssin mukaan (36,04 RUR=1 EUR) rahalliset arvot tulojäämille ovat vuosille 2000, 2001, 2002 ja 2003 3,78 mrd., 9,76 mrd., 4,98 mrd. ja 6,53 mrd. euroa (Bank of Russia). Julkisen talouden tervehdyttäminen ja vakauttaminen tiukalla budjettikursilla on täysin mahdollista Putinin hallinnolle, sillä yhdistyneellä Venäjällä, Putinin puolueella, on yli 300 paikkaa 450-paikkaisessa duumassa, joten tällä 2/3:n enemmistöllä se voi säätää sekä tavallisia että perustuslaillisia muutoksia ja lakeja. Vastaavasti Putinin 24. helmikuuta erottaman pääministerin Mihail Kasjanovin korvaaminen Mihail Fradkovilla kuvastaa osittain Putinin tahtoa saada kokenut byrokraatti pääministeriksi, joka on valmis toteuttamaan vastuksetta Putinin suunnittelemaa muutoksia ja reformeja. Kasjanov oli viimeinen Putinin hallinnossa oleva ministeri, joka oli aikanaan tärkeä ministeri myös Boris Yeltsinin hallituksessa. (Suomen Pankki 2004c.)

Venäjän ylijäämäiset budjetit ja öljyn kova vienti ulkomaille näkyy myös Venäjän ulkomaisen velan hoidossa, joka on pysynyt erittäin hyvin kurissa ja laskenut vuositasolla varsin nopeasti. Vuoden 1998 rahoituskriisi kasvatti lainanottoa ulkomailta räjähdysmäisesti saattaen Venäjän velan suhteessa BKT:hen länsimaiselle tasolle. Vuonna 1999 velka BKT:stä oli jopa 87,7 % BKT:stä, kuten liitteestä viisi voidaan havaita. Tämän jälkeen velkaa on hoidettu hyvin maltillisesti, jota ylijäämäiset budjetit ja öljyn myyntituotot ovat auttaneet. Venäjän ulkomaisten velkojen suhde onkin päätynyt 28,3 %:iin BKT:stä ja 119,6 miljardiin yhdysvaltain dollariin vuonna 2003, joten neljän vuoden aikana velan suhde BKT:hen on pienentynyt jopa 59,4 %, joka tietysti osoittaa Venäjän BKT:n nopeaa kasvua. Yhdysvaltain dollareissa mitattuna velka oli vuonna 1999 154,6 mrd. USD, joten velkaa on maksettu vuoden 2003 loppuun mennessä 35 mrd. USD. Edelliset luvut eivät kuitenkaan kerro miten velkaa ollaan maksettu ja kenelle. Onkin oletettavaa, että Venäjä on kuitannut velkojansa paljon

tavaratoimituksina, varsinkin ympäröiville entisille neuvostotasa-valloille. Suomikin on ottanut usein velan kuittauksia Venäjältä mm. tieteellisinä instrumentteina ja mittauskalustona, joten edellisestä 35 miljardista vain murto-osa lienee maksettu Venäjän ulkomaan valuuttojen varannoilla, joita sillä on aikaisemmin ollut varsin vähän.

Toisaalta Venäjä on saanut öljymyynnistään vuosina 2002-2003 poikkeuksellisen paljon ulkomaista valuttaa rahavarantoihinsa. Suuret budjetin ylijäämät ja ulkomaisten sijoitusten virtaus Venäjälle ovat pyrkineet jatkuvasti nostamaan ruplan arvoa, joka on muodostunut ongelmaksi Venäjän keskuspankille. Ruplan kurssin nousua tasoittaakseen Venäjä on tehnyt useasti tasapainottavia ulkomaisten valuuttojen ostoja, jotta ruplan kurssi ei nousisi liian korkeaksi. Vuoden 2002 loppuun mennessä ulkomaisten valuuttojen varannot olivat nousseet 40:llä miljardilla (USD) lähes 87 miljardiin (USD). (Suomen Pankki 2004c.)

1.3. INFLAATIO, TYÖTTÖMYYS, KESKIMÄÄRÄISET KUUKAUSIPALKAT JA PITKÄT KOROT

Venäjän inflaation kehitys on ollut ailahtelevaa aina vuoteen 2000 asti, jonka jälkeen inflaatio on näyttänyt tasaantumisen merkkejä. Länsimaisesta hintavakaudesta on kuitenkin turha puhua, kun vuonna 2003 inflaatio oli vielä 12 %, ja viisi vuotta sitten inflaatio oli 84 %, kuten liite neljä osoittaa. Lyhyen, tosin hiukan kärjistetyn, havainnollistuksen vuoksi asetetaan vuoden 1997 inflaatioindeksiksi 100. Vuonna 1998 indeksiluku on 184, vuonna 1999 251,2, vuonna 2000 301,89, vuonna 2001 358, vuonna 2002 412,1 ja vuonna 2003 lopulta 461,6. Tässä lähtövuodeksi oli tarkoituksella valittu vuosi 1997, jotta suuri harppaus muodostuisi vuoden 1998 inflaation takia. Edellinen ei luonnollisestikaan tarkoita, että kaikki hinnat olisivat kasvaneet vuodesta 1997 vuoteen 2003 4,6-kertaisiksi, mutta edellinen nimellisindeksi osoittaa, että huolimatta kaikesta Venäjän lähentymisestä länsimaiseen markkinatalouteen se on länsimaisten standardien mukaan taloudellisesti vielä hyvin epävaka maa. Edellinen lukusarja ei myöskään tarkoita, että venäläisen keskimääräinen ostovoima olisi huonontunut mittavasti, sillä edellinen havainnollistus ei mitenkään ota huomioon ostovoimaa standardoituun ostoskoriin nähden tai hintapariteetteja.

BKT:n ja inflaation kasvu eivät kuitenkaan suoraan välity keskimääräisiin kuukausipalkkoihin. Liite kolme näyttää kuinka vuonna 1997 keskimääräinen kuukausipalkka oli 164 USD, ennen kuin vuoden 1998 rahoituskriisi ja –vaje koetteli Venäjää. Kriisin puhjettua keskimääräinen kuukausi-palkka syöksyi jyrkkään laskuun, jota kesti kaksi vuotta.

Alimmillaan keskimääräinen kuukausipalkka oli vuonna 1999, jolloin se oli ainoastaan 62 USD: pudotusta kahden vuoden välillä oli jopa 62,6 %, joka on todella paljon. Vasta vuonna 2003 keskimääräiset kuukausipalkat ylittivät vuoden 1997 tason, joten valtion taloudellisen tilan parantuminen ei näy laisinkaan yhtä nopeana kehityksenä yksityisten palkkatuloissa. Lisäksi palkkakehityksen tuloerot näkyvät vielä voimakkaammin, kun otetaan huomioon eri sektoreilla työskentelevien henkilöiden keskimääräiset tulot. Suurimmat tulot tulevat selkeästi teollisuudesta: öljyn tuotannossa palkat ovat 350 %, maakaasun tuotannossa hiukan yli 300 %, rahoitus- ja vakuutusallalla 140 % ja hiilen tuotannossa sekä rautametallurgiassa 45 % suuremmat kuin keskimääräiset palkat. Palvelualalla palkat ovat puolestaan alle maan keskiarvon vähittäismyynnin ollessa 60 %, koulutuksen 67 % ja terveydenhoidon 73 % prosenttia Venäjän keskimääräisistä palkoista. (Suomen Pankki 2004c.) Kun ottaa huomioon aiemmin mainitun tekijän, että Venäjän BKT:stä yhä suurempi osa muodostuu palvelusektorilta, voidaan tästä tehdä varsin yksinkertainen johtopäätös: tuloerot kasvavat jatkossakin Venäjällä. Kuznesin käyrän mukaan tuloerot kasvavat maan alkaessa vaurastua, mutta pidemmällä aikavälillä tuloerot kääntyvät laskuun, kun vaurastuminen on kestänyt pidempään, ja se on ollut tasaista (Mattila 2004). Venäjä on ainakin länsimaisen vaurastumisen standardin mukaan taloudellisen kasvunsa ja kehityksensä alkuvaiheessa, joten on mahdollista, että pidemmällä aikavälillä Venäjällä tuloerot pienentyvät, kun varallisuus alkaa välittyä myös vähäosaisemmille kansanryhmille.

Riippuu näkökulmasta pitääkö Venäjän työttömyyttä korkeana vai ei. Liite kuusi osoittaa työttömyyden vaihdelleen 1996-2003 7,1-11,8 %:n välillä. Vuoden 1998 julkisen rahoituksen kriisi näkyy jälleen, sillä vuonna 1998 työttömyys nousi edellisellä aikavälillä korkeimmalle tasolle 11,8 %:iin. Venäjän viime vuosien hyvä talouskehitys näkyy myös työttömyystilastoissa, sillä 12 %:n tasolta on päädytty 9 %:n pintaan. Piikkejä työttömyyden kehityksessä tapahtuu yhä, sillä vuonna 2002 työttömyys oli ainoastaan 7,1 %, mutta kohosi taas vuoteen 2003 mennessä 8,9 %:iin. Venäjällä harmaa talous on melko suuri tekijä, joten Suomen Pankin kautta saadut työttömyysluvut eivät kerro miten lukuihin ollaan päädytty ja ollaanko niihin arvioitu harmaassa taloudessa työskenteleviä henkilöitä. Jos Venäjän työttömyystilannetta verrataan EU:iin, niin Venäjän työttömyysprosentti 145-milljoonaisessa kansassa ei ole kovin suuri. EU:n pienin työttömyys on Luxemburgissa (4 %) ja suurin puolestaan Espanjassa (11,2 %). Euroalueella työttömyys (8,8 %) on lähes täsmälleen sama kuin Venäjällä vuonna 2003, ja kaikkien nykyisten EU-maiden työttömyyden keskiarvo on 8

% (Eurostat). Venäjän työttömyyttä tarkasteltaessa on kyse puhtaasti näkökulmasta pitääkö työttömyyden lukuja valideina ja työttömyyttä suurena tai pienenä.

Venäjän pitkiä korkoja tarkasteltaessa näkyy talouden tasaantuminen ja vakaantuminen myös pitkissä koroissa. Liitteessä kuusi voidaan huomata kuinka muutaman vuoden sisällä pitkät korot ovat laskeneet 24,7 %:sta 8,1 %:iin. Tämä vähentää Venäjän velan korkomenoja, ja oletettavasti lisää myös investoimisen halukkuutta. Yleisesti ottaen Venäjän neljän viimeisen vuoden hyvä talouskehitys on näkynyt myös kansainvälisessä luottoluokituksessa, kun tammikuussa 2004 kansainvälinen luottoluokituslaitos S&P arvioi Venäjän pitkän aikavälin ulkomaisten lainojen luokituksen olevan BB+. Tämä luokitus on kuitenkin yhden asteen alle investointiluokituksen, joten edellisen arvion mukaan Venäjä on sopiva ainoastaan spekulatiiviselle sijoittamiselle (Suomen Pankki 2004b).

Venäjän makrotaloudellisia tunnuslukuja kuvaa yleisemminkin melko hyvin S&P:n toiminta ja arvio luottoluokituksesta. Venäjän talous on kehittynyt, erityisesti viime vuosina, parempaan suuntaan, joka myöskin näkyy eri kansatalouden kirjanpidon mittareissa. Tästä huolimatta Venäjä taloutena ja sijoituskohteena on vielä kaukana länsimaisesta stabiiliudesta ja hintavakaudesta. Viime vuosien hyvä talouskehitys on paljolti viennin vahvan kysynnän ansiota, joten ensimmäisen todellisen vakauskokeensa Venäjä saa luultavasti seuraavasta laskusuhdanteesta. Vuoden 1998 rahoituskriisi sai aikaan todella suuria taantumia lähes kaikissa kansantaloudellisissa tunnusluvuissa, ja erityisesti kansalaiset näyttivät kärsivän kriisistä alentuneiden palkkojensa kautta. Jos Venäjä pystyy hoitamaan seuraavan laskusuhdanteen huomattavasti maltillisemmin, on se taas askeleen lähempänä länsimaisten markkinoiden rakennetta ja vakaustavoitetta, mikä saattaa hyvinkin ilmetä taas luottoluokituksen nostona.

2. VENÄJÄN TEOLLISUUDENALAT

Venäjän teollisuustuotanto kasvoi vuonna 2003 noin 7% nousten arvoltaan 8498 miljardiin ruplaan. Huolimatta teollisuustuotannon kasvusta ja seuraavalle viidelle vuodelle ennustetusta 4-5 prosentin vuotuisesta kasvusta harvat teollisuudenalan yritykset ovat kilpailukykyisiä kansainvälisillä markkinoilla. Voimakkaimmin kasvoivat vientiin suuntautuneet teollisuudenalat, polttoaine- ja mustametallurginen teollisuus sekä koneenrakennus- ja metalliteollisuus. Tekstiili-, vaatetus- ja nahkateollisuuden tuotanto sen sijaan laski edellisvuodesta. Elintarviketeollisuuden tuotannon kasvu hidastui hieman edellisvuodesta.

Venäjän teollisuustuotanto on auttamattomasti teknologisesti vanhentunutta ja energiaa tuhlaavaa. Teollisuus tarvitseekin kipeästi suuria määriä rahoituspääomaa, jotta se voisi kehittyä ja uudistua tuottavammaksi.

Teollisuustuotannon kasvu vuonna 2003 (% edellisvuodesta)

Teollisuudenala	2003 (%)
Sähköntuotanto	+1,0
Polttoaineteollisuus	+9,3
Mustametallurgia	+8,9
Värimetallurgia	+6,2
Koneenrakennus ja metalliteollisuus	+9,4
Kemian ja petrokemian teollisuus	+4,4
Metsä- ja puunjalostusteollisuus	+1,5
Rakennusmateriaaliteollisuus	+6,4
Tekstiili- ja vaatetusteollisuus	-2,3
Elintarviketeollisuus	+5,1
Koko teollisuustuotanto (ml. muut)	+7,0

Lähde: Goskomstat

Venäjän teollisuustuotanto laski voimakkaasti 1990-luvulla, mutta on kääntynyt tasaiseen kasvuun vuoden 1998 talouskriisin jälkeen. Vuonna 2002 kasvu jäi Venäjän tilastotoimiston julkaisemien tietojen mukaan 3,7 prosenttiin, joka oli alhaisin kasvulukema vuoden 1999 jälkeen. Taantumasta teollisuustuotannon pelastivat öljytuotteiden korkeat hinnat ja suhdanteiden paraneminen teräsmarkkinoilla. (Finpro 2004)

2.1. ÖLJY –JA KAASUTEOLLISUUS

Venäjän löydettyt öljyvarat ovat noin 49,1 miljardia tynnyriä (6,7 mrd. tonnia) ja vuotuinen öljyntuotanto noin 3 miljardia tynnyriä. Venäjä on kasvattanut öljyntuotantoaan jo useana vuonna peräkkäin. Vuoden 2002 jälkeen kasvu on ollut selkeästi voimakkaampaa kuin teollisuustuotannon keskimääräinen kasvu. Tuotannonkasvun takana ovat aikaisempina vuosina tehdyt mittavat investoinnit sekä voimistunut vientikysyntä. Vuonna 2003 öljytuotanto kasvoi voimakkaammin kuin kertaakaan aikaisemmin 12 vuoteen. (Ibid.) Huolimatta tuotannonkasvusta, on öljynkokonaistuotanto kuitenkin vain puolet siitä, mitä se oli Neuvostoliiton aikana. Öljyn ennakoitua korkeampi hinta toi viime vuonna suuret voitot

maan öljyteollisuudelle ja tuki koko maan talouskehitystä Venäjän öljyteollisuus on yksityistetty ja sitä hallitsevat suuret vertikaalisesti integroidut yhtiöt, joista suurin on tuotannolla mitaten Jukos. Öljyteollisuus on Venäjän suurin yksittäinen vientitulojen tuoja, jonka vuoksi alaan panostetaan jatkuvasti enemmän. Vientiä alalla pyritään kasvattamaan jatkuvasti. Tämän vuoksi vientiterminaalien ja -putkistojen laajentaminen on ollut merkittävä haaste viime vuosina.

Venäjällä on maailman suurimmat kaasuvarat, todennetut kaasuvarat ovat noin 47,6 biljoonaa m³. Venäjä on myös maailman merkittävin kaasun viejä. Kaasuteollisuutta hallitsee Gazprom, joka tuottaa yli 90 prosenttia Venäjällä tuotettavasta kaasusta ja omistaa lähes kaikki varannot. Valtion suora omistusosuus Gazpromissa on 38 prosenttia. Gazprom on Venäjän suurin veronmaksaja, joka tuo liittovaltion budjettiin noin neljänneksen sen kokonaistuloista. Kaasun tuotanto kasvoi voimakkaasti neuvostoaikana ja saavutti huippunsa vuonna 1991, jolloin kaasua tuotettiin 643 mrd. m³. 90-luvulla kaasun tuotanto vähentyi, mutta laskulukemat olivat huomattavasti pienempiä kuin öljytuotannossa. Vuonna 2002 kaasua tuotettiin 593 mrd. m³, josta Gazprom tuotti yksinään 521 miljardia kuutiometriä. Energiasektorin kehitysohjelmassa tavoitteeksi on asetettu kaasun tuotannon nostaminen 740 mrd. m³:iin vuoteen 2020 mennessä. Kotimainen kulutus on edelleen tuotantoa huomattavasti vähäisempää, minkä ansiosta Venäjä on säilyttänyt asemansa maailman suurimpana kaasuviejänä. (Ibid.)

2.2. KONEENRAKENNUSTEOLLISUUS

Koneenrakennusteollisuus on Venäjän toinen merkittävä tuotannonala polttoaineteollisuuden ohella vaikka se onkin menettänyt merkitystään Neuvostoliiton ajoista. Parhaiten kehittynyttä on ollut perinteisesti sotakone – ja ilmailuteollisuus. Erityisesti sotakoneteollisuus on kärsinyt Venäjän siirryttyä markkinatalouteen. Vaikka sotakoneteollisuuden ulkopoliittinen merkitys onkin heikentynyt sitten Neuvostoliiton ajan, on se edelleen yksi suurimpia työllistäjiä. Sotakoneteollisuus on pyrkinyt viime aikoina aktiivisesti integroitua eurooppalaiseen puolustusyhteistyöhön. Venäläisten ja eurooppalaisten sotateollisten kompleksien rakenteellinen samankaltaisuus on kuitenkin estänyt yhteistyöprojektit ja ajanut teollisuudenalan yhteistyötön kiinalaisten, intialaisten ja kolmannen maailman sotateollisten kompleksien kanssa. (Ulkopoliittinen instituutti 2000.) Tulevaisuudessa varsinkin

maatalouskoneidentuotannon odotetaan kasvavan huomattavasti ja muodostuvan koneteollisuudelle erittäin tärkeäksi haaraksi. Vuonna 2003 koneenrakennus- ja metalliteollisuuden tuotanto kasvoi 9,4 prosenttia edellisvuodesta. Voimakkaimmin kasvoi elektroniikkatuotteiden (+45 %) sekä rautatiekaluston (+36 %) tuotanto. (Finpro 2004) Venäjällä on myös mittavaa autoteollisuutta sekä siihen liittyvää varaosa –ja komponenttituotantoa.

2.3. METSÄ –JA PUUNJALOSTUSTEOLLISUUS

Metsäteollisuudella (puunkorjuu, mekaaninen metsäteollisuus, sellu-, paperi- ja kartonkiteollisuus, metsäkemiallinen teollisuus) on perinteisesti ollut suuri merkitys Venäjän taloudelle. Raaka-aineresurssien ja työllistävän vaikutuksen osalta se on vertailukelpoinen öljy- ja kaasuteollisuuden kanssa, mutta sen todellinen panos maan taloudelliseen kehitykseen ei läheskään vastaa potentiaalia.

Teollisuustuotannon rakenne vuonna 2002

Teollisuudenala	Osuus %
Koneenrakennus ja metalliteollisuus	19,8
Polttoaineteollisuus	19,4
Elintarviketeollisuus	14,3
Sähköntuotanto	10,3
Värimetallurgia	8,5
Mustametallurgia	8,0
Kemian- ja petrokemianteollisuus	6,4
Metsä- ja puunjalostusteollisuus	4,4
Muut	8,9

Lähde: Goskomstat

Kuten vuoden 2002 teollisuustuotannonrakennetta kuvaavasta taulukosta voidaan havaita, koko metsäklusteri tuotti vain 4,4% koko maan teollisuustuotannosta. Kyseisellä määrällä se on vasta maan seitsemänneksi tärkein teollisuudenala. Metsä –ja puunjalostusteollisuudella on kuitenkin suuri sosiaalis-poliittinen tehtävä. Alalla toimii hieman yli 20 000 yritystä, joista noin 3000 on suuria tai keskisuuria (ibid.). Laitekanta on teollisuudenalan keskeisin ongelma. Asiantuntijoiden mukaan vähintään puolet laitekannasta on loppuun kulunut. Vain hyvin pieniosa puunjalostustuotteista vastaa Euroopan maiden tasoa teknologisten ja ekologisten laatuvaatimusten suhteen. Tämän vuoksi vienti koostuu pääasiassa jalostamattomasta

raakapuusta. Toinen ongelma on kuljetuskulujen kasvu sillä puun kuljettaminen Uralin alueelta ja Siperiasta maan Euroopan puoleisiin osiin on kannattamatonta.

Venäjän muuhun teollisuuteen verrattuna metsä- ja puunjalostusyritysten tuotannon kasvu on hitaampaa ja kannattavuus ja tuottavuus keskimääräistä heikompaa. Alan kehityksen merkittävin este on investointien vähäisyys. Viimeisten kolmen vuoden aikana investoinnit kiinteään pääomaan ovat olleet vain 16-17 miljardia ruplaa vuodessa. Laitekannan keskimääräinen ikä on 25 vuotta ja kulumisaste osittain jopa 80 prosenttia. Kapasiteetin käyttöaste on kuitenkin varsin korkea tuotannonaloilla, jotka tuovat eniten vientituloja, esimerkiksi sellun osalta lähes 100 prosenttia. Sektorin suurimmilla yrityksillä on suunnitteilla mittavia investointihankkeita lähivuosina. (Ibid.)

2.4. ELINTARVIKETEOLLISUUS

Taloukasvun ja hyvinvoinnin lisääntymisen myötä elintarviketeollisuudenalan yritykset ovat kasvattaneet viime vuosina liikevaihtoaan huomattavasti. Ala on alkanut kiinnostaa myös ulkomaisia investoijia. Elokuun 1998 jälkeen elintarviketuonti Venäjälle romahti, minkä vuoksi useat läntiset yritykset ostivat paikallisia yrityksiä ja ryhtyivät tuottamaan tuotteitaan paikan päällä. Vuosina 2001-2002 elintarvikesektorille investoitiin jopa enemmän kuin öljy- ja kaasuteollisuuteen. Noin kolmannes kaikista Venäjälle tulleista suorista ulkomaisista investoinneista on mennyt elintarviketeollisuuteen ja maatalouteen. Tällä hetkellä useimmilla johtavilla ulkomaisilla elintarvikealan yrityksillä on omaa elintarvike- ja tupakkatuotantoa Venäjällä. Yleisintä siirtymistä paikalliseen tuotantoon elintarvikesektorilla on ollut virvoitusjuoma-, panimo-, makeis-, tupakka ja meijeri- sekä pakkausteollisuudessa.

Venäjän elintarvikemarkkinoiden arvo on tällä hetkellä asiantuntijoiden arvioiden mukaan 50-60 miljardia dollaria ja markkinoiden kasvu mitä ilmeisimmin jatkuu. Elintarvikemarkkinoiden kasvua säätelevät ennen kaikkea väestön reaalitytulot, jotka kasvoivat jo neljättä vuotta peräkkäin.

2.5. KEMIANTEOLLISUUS

Venäjän kemianteollisuus on saanut vahvistettua asemiaan vuoden 1998 talouskriisin jälkeen sekä kotimaassa että ulkomaiden markkinoilla. Tuotanto kasvoi voimakkaasti aina vuoteen 2002 saakka, jolloin kasvua kirjattiin kuitenkin vain 1,6 prosenttia. Tuotannon kasvun

hidastuminen johtui ennen kaikkea huonoista suhdanteista maailmanmarkkinoilla, joidenkin vientituotteiden hintojen laskusta sekä maakaasun, sähkön ja rautatietariffien hintojen noususta. Kemianteollisuuden kasvua on vauhdittanut ennen kaikkea viennin suotuisakasvu sekä kotimaisen kulutuksen merkittävä lisääntyminen. Venäjän kemianteollisuuden merkittävin tuotannonala on lannoiteteollisuus. Mineraalilannoitteiden osuus kemianteollisuuden koko viennistä on yli kolmannes ja viennin arvo vuosittain noin 1,5 miljardia dollaria (Etla 2004). Kotimaassa, jonka osuus lannoitteiden kulutuksesta on vain noin neljännes, ei ole odotettavissa voimakasta kasvua lähivuosina, koska valtaosalla maataloustuottajista ei edelleenkään ole varaa maksaa lannoitteista. Kysynnän voimistuminen on todennäköistä vasta 3-5 vuoden kuluttua, kun maatalouteen saadaan rahoitus- ja teollisuusryhmittymien rahoitusta. Liikehdintää tähän suuntaan on jo havaittavissa, mutta prosessi on hidas. Kuten monella muullakin Venäjän teollisuudenalalla myös kemianteollisuudella on yhtenä suurimpana ongelmana tuotantovälineiden vanhanaikaisuus. Tekninen jälkeenjääneisyys vaivaa erityisesti muoviteollisuutta, jonka alalle on tullut paljon ulkomaisessa omistuksessa olevia toimijoita.

2.6. MUSTA –JA VÄRIMETALLURGIATEOLLISUUS

Mustametallurgian yritysten tulokset paranivat vuonna 2002 sen ansiosta, että hintakehitys maailmanmarkkinoilla oli odotettua suotuisampi. Lisäksi toimitukset esimerkiksi Yhdysvaltoihin kasvoivat, kun tuontirajoituksia Venäjältä lievennettiin. Kotimaassa sen sijaan kysyntä heikkeni, koska autoteollisuuden metallitarve supistui autotuotannon laskiessa. (Finpro 2004.)

Heikko suhdanne maailmanmarkkinoilla on puolestaan jarruttanut värimetallurgiayritysten tuotantoa pari viime vuotta. Taantumalta teollisuudenalan on pelastanut kotimaisen kysynnän kasvu mm. kulkuneuvotuotannossa, rakennus- ja sotateollisuudessa. Vuoden 2003 alkupuolella tilanne parani hieman, mutta kasvu jäi teollisuuden keskiarvoa alhaisemmaksi kuten teollisuustuotannon kasvua kuvaavasta taulukosta voitiin nähdä.

Teollisuudenalan suurimpia haasteita lähivuosina on aseman palauttaminen maailmanmarkkinoilla. Ala pyrkii myös voittamaan myös kasvavan kilpailun, EU:n protektionismin sekä viennin kasvattamisen aiheuttamat haasteet. Läntisiä investointeja alalle pyritään hankkimaan laitteistohankinnoilla sekä alaa modernisoimalla. (Ulkopoliittinen instituutti 2000.)

Usean alan ongelmana on tehottomuus ja vanhentunut teknologia. Venäjän siirtyminen markkinatalouteen on ajanut useat teollisuudenalat vaikeuksiin ja niiden tuottavuus on laskenut Neuvostoliiton ajoista jopa yli puolet. Erityisesti sotakoneteollisuus on taantunut markkinatalouden myötä. Kylmän sodan aikana teollisuudenala oli merkittävin, mutta aikojen muuttuminen ja kilpavarustelun loppuminen on ajanut sen uusien haasteiden eteen. Kaasun – ja öljyntuotannossa ongelmana on edelleen luonnonvarojen tehon käyttö. Kaikkein voimakkaimmin tehottomuus näkyy puun – ja paperinjalostusteollisuudessa. Mahdollisen 500 miljoonan kuutiometrin vuosihakkuiden sijasta metsäyhtiöt kykenevät ainoastaan 100 miljoonan kuutiometrin hakkuihin. Puuteollisuus onkin taantunut huomattavasti Neuvostojen ajoista eikä valtio ole panostanut alan investointeihin samalla tavalla kuin esimerkiksi kaasu – ja öljyteollisuuteen. Tekstiili – ja vaateteollisuus on kärsinyt valtion talouden romahtamisesta huomattavasti valtion osotojen loppuessa käytännössä kokonaan. Globalisaatio on alkanut hyödyttää Venäjän teollisuutta vasta aivan viime aikoina ulkomaisten investointien lisääntyessä. Tulevaisuudessa investointien kasvu auttaa teollisuudenaloja modernisoimaan tuotantoaan ja tätä kautta parantamaan niiden kansainvälistä kilpailukykyä. Teknologia leviää globalisaation ansiosta nopeammin ja modernisoi teollisuutta (Mattila 2004).

3. VENÄJÄ JA SUOMI

Itämeren talousalue on eräs maailman nopeimmin kasvavista alueista. Tulevaisuudessa Venäjän kaupan kasvuun kohdistuvat suurimmat odotukset.
(<http://www.kaupapolitiikka.fi/netcomm/news/ShowArticle.asp?intNWSAID=21577&intToPrint=1&LAN=FI>)

Venäjä on perinteisesti korostanut kahdenvälisten suhteiden merkitystä Suomeen. Venäläiset mainitsevat usein muille maille Suomen toimivana esimerkkinä toimivista yhteistyösuhteista. Suomen toimiva raja on usein venäläisten kehujen kohteena.
(<http://www.kaupapolitiikka.fi/netcomm/news/showarticle.asp?intNWSAID=18617>.)

Suomen ja Venäjän vuorovaikutus on tiivistynyt jatkuvasti. Suomalaisyriyten kiinnostus Venäjän kasvaviin markkinoihin kasvaa jatkuvasti. Venäjä on kolmanneksi suurin tuontimaa 10 prosentin osuudella. Toistaiseksi Venäjä on kuitenkin ongelmallinen maa ulkomaisten investointien kannalta. Lait ja säännöt ovat sekavia ja epäotollisia ulkomaisia investointeja

ajatellen. Omistuksen suoja on heikko, kilpailuoikeuden toimeenpano puutteellista, ulkomaankaupan sääntely ennakoimatonta, lisensointi ja sertifiointi usein kallista ja raskasta, verolait monimutkaisia ja verotus korkea.

Lainsäädäntö kaipaakin johdonmukaisuutta. Liiketoiminnan harjoittajan on voitava suojautua viranomaisten mielivallalta, ja sijoittajan on voitava turvautua oikeuslaitokseen puolustaakseen oikeuksiaan.

(<http://www.finpro.fi/markkinatieto/countryfiles.asp?Section=54&Country=120&Special=1208>.)

Suomalaisyriyten osaamisesta alueella kertoo epäonnistumisten harvinaisuus. Suomalaisyriykset investoivat vuonna 2001 noin 250 miljoonalla eurolla Venäjälle. Suomi vie Venäjälle eniten metalli-, sähkö- ja elektroniikka -teollisuutta. Ala on myös kasvanut jatkuvasti. Tieto- ja tietoliikennealat kehittyvät jatkuvasti. Rakennustoiminnan kasvaessa suomalaisten rakennusyritysten mahdollisuudet kasvavat. Elintarviketeollisuuden modernisoituminen tarjoaa mahdollisuuksia suomalaisille. Lisäksi jalostusastetta on mahdollista nostaa metsä- ja puunjalostusteollisuudessa. (<http://www.finpro.fi/markkinatieto/countryfiles.asp?Section=54&Country=120&Special=1208>.)

Kaupankäyntiin aiheuttaa jatkuvasti erinäisiä ongelmia sertifiointin hankaluus. Sertifiointivaatimukset poikkeavat huomattavasti muualla olevista. Sertifiointiprosessi voi olla Venäjällä erittäin monimutkainen, kallis ja pitkä prosessi. Mikäli Venäjä harmonisoisi teknisiä määräyksiään, helpottaisi se myös sen vientiä esimerkiksi EU-maihin. Ongelmia varten on Suomen ja Venäjän välille luotu EuroRussia-hanke, jolla pyritään helpottamaan suomalaisten ja venäläisten yritysten verkoittumista yli rajan.

(<http://www.kauppapolitiikka.fi/netcomm/news/showarticle.asp?intNWSAID=11378>)

Vuonna 2003 suomalaisen viennin arvo venäjälle oli 4,37 miljardin euron luokkaa. Vuonna 2003 venäläisen tuonnin arvo oli 4,37 miljardin luokkaa. Kaiken kaikkiaan suorat suomalaiset investoinnit Venäjälle ovat aika pieniä. Suorat investoinnit Venäjälle ovat olleet muutenkin pieniä, johtuen lainsäädännön monimutkaisuudesta ja ongelmista.

Suomalaisyrietykset ovat investoineet eniten Pietariin ja Luoteis-Venäjän alueille. Suomi on Pietarin merkittävin investoijamaa, mikäli tämä lasketaan yhteisyritysten lukumäärällä. Suomalaiset ja venäläiset keskustelevat yhä edelleen investointisuoajasopimuksesta. Sopimuksen avulla saataisiin estettyä niin sanotut kaksoistariffit, eli toisin sanoen korkeammat hinnat sähköstä, vedestä ja kuljetuksista kuin venäläisillä yrityksillä. Uuden sopimuksen myötä myös voittojen kotiuttaminen helpottuisi.

Venäjä on edelleen konservatiivinen ja varsin säännelty maa. Sen tapa- ja toimintakulttuurin ymmärtäminen auttaa huomattavasti kaupankäynnissä. Suomea onkin pidetty Venäjän tuntijana. Ehdoton edellytys suomalaisyritysten toimintamahdollisuuksille ovat yhteydet paikallishallintoon. Asiointi viranomaisten kanssa vaatii pelisilmää ja muodollisuuksien huomioimista.

(<http://www.kaupapolitiikka.fi/netcomm/news/showarticle.asp?intNWSAID=18617>.)

Liikenne, raja ja rajanylittäminen ovat virkatoimintoja, joissa Suomen ja Venäjän välillä on perinteisesti ollut ongelmia. Tavaraliikenne on kasvanut vuoden 2003 aikana 10 prosentilla ja tämä on luonnollisesti aiheuttanut ongelmia. Vuonna 2002 Suomen ja Venäjän välisen rajan ylitti noin 6 miljoonaa ihmistä. Turismi onkin varsin merkittävä tulonlähde varsinkin Itä-Suomelle. Suomen metsäteollisuuden puuraaka-aineesta noin 20 prosenttia on peräisin Venäjältä. Sen häiriötön kulku ja saatavuuden turvaaminen on erityisen tärkeää.

(<http://www.kaupapolitiikka.fi/netcomm/news/showarticle.asp?intNWSAID=18617>.)

Suomen ja Venäjän väliset suhteet ovat erittäin hyvällä mallilla. Kaupapoliittista tilannetta ei voi kuitenkaan pitää yleisesti katsoen tyydyttävänä. Suomalaisyrietysten suurin kiusaaja on aikaisemminkin mainittu raskas byrokratia. Ongelmien ratkaisemiseksi tarvittaisiin Venäjällä perusteellista asennemuutosta kaupapolitiikkaa kohtaan. Yksi suurimpia ongelmia kauppaa koskien on vakuuksien puuttuminen. Suomalaisyrietykset käyvätkin kauppaa pitkälti ennakkomaksuihin perustuvaa käteiskauppaa. Kauppaluottoja myönnetään vain pitkäaikaisissa ja vakiintuneissa liikesuhteissa.

Niin sanottujen Pariisin klubin velkojen hoitaminen, eli Venäjän Neuvostoliiton ajat länsimaille ovat Suomen osalta noin 500 miljoonan euron luokkaa. Velan maksu on tapahtunut erittäin hitaasti. Velanhoitoon liittyvä luottokelpoisuus-ongelma rasittaa Suomen ja Venäjän välistä kauppaa. Venäjän luottokelpoisuus on heikkoa luokkaa, mikä vaikuttaa vääjäämättä

Venäjän imagoon taloutta ajatellen. Tämä on omiaan vaikeuttamaan Venäjän kauppaa muiden maiden kanssa.

1990-luvulla Suomen Venäjän-viennin kasvua edisti Venäjän avautuminen kansainvälisille markkinoille. Nykyään viennin ja kaupan kehitykseen on vaikuttanut Venäjän talouden kasvu, johon on vaikuttanut eniten energian ja raaka-aineiden hintakehitys. Myös valuuttakurssimuutokset ovat vaikuttaneet kaupankäyntiin.

Viime vuosina Suomen ja Venäjän välinen kauppa on heilahdellut rajusti. Venäjän vuoden 1998 talouskriisin jälkeen Suomen vienti romahti Venäjälle. Venäjän luottokelpoisuus laski nolnaan. Venäjän talous lähti kuitenkin nopeaan kasvuun vuoden 1998 jälkeen. Venäjä on tällä hetkellä 7. suurin kauppakumppani Suomelle. Suomen Venäjän tuonnista yli 80 prosenttia on energiaa ja raaka-aineita. Suomen markkinaosuus Venäjän markkinoista oli vuonna 1999 noin 5%:n luokkaa.

Suomen ja Venäjän yhteistyötä vaikeuttaa Venäjän talouden ennakoimattomuus ja talousvaikeudet. Mikäli Venäjä haluaisi parantaa tilannettaan, pitäisi sen kyetä punnitsemaan kauppapoliittisia ratkaisuja pitkään ja luopua ratkaisuksista, jotka hyödyttävät maata korkeintaan lyhyellä aikavälillä. Usein on väitetty, että Venäjä on kärsinyt liiallisesta ulkomaankaupan liberalisoinnista. Väitettä on sinänsä vaikea ymmärtää, koska useiden tutkimusten mukaan Venäjän markkinat ovat yhä edelleen varsin suljetut ulkopuolisilta.

(<http://www.bof.fi/bofit/eng/7online/abs/pdf/bon0301.pdf>, Jouko Rautava.)

EU ja Venäjä ovat lähentäneet viime vuosina yhteistyötään. Tähän on osaltaan ollut vaikuttamassa Venäjän talouden kasvu sekä entisten sosialististen maiden liittyminen Euroopan unioniin vappuna 2004. Suomen kohdalla yhteistyön tiivistyminen on näkynyt erityisesti metsä- ja energiateollisuuden osalla. Metsäsektori on erittäin tärkeä osa-alue Suomelle.

3.1. VENÄJÄ JA POHJOINEN ULOTTUVUUS

Pohjoisella ulottuvuudella tarkoitetaan Suomen tekemää aloitetta Euroopan Unionille, joka tarkoittaa muun muassa poliittisen, sosiaalisen ja taloudellisen yhteistyön tiivistämistä ja

tehostamista Itämeren alueella. Itämeren alueella tarkoitetaan tässä yhteydessä Venäjän, Puolan, Baltian maita sekä Pohjoismaita. Pohjoisen ulottuvuuden käsite virallistettiin EU:n ulkosuhdepolitiikkaan vuonna 1991.

Vuonna 1994, kun Suomi, Ruotsi ja Norja ryhtyivät valmistautumaan EU-kansanäänestyksiinsä, pohjoinen ulottuvuus alkoi esiintymään keskusteluissa varsin vilkkaasti. Suomi halusi korostaa Itämeren alueen tarjoamia mahdollisuuksia ja haasteita. Kehittämällä alueen yhteistyötä erityisesti EU-maiden ja Venäjän välillä, haluttiin edistää vakautta, vaurautta ja alueen kestävä kehitystä. Pohjoinen ulottuvuus aktualisoitui voimakkaasti, kun Ruotsi ja Suomi liittyivät EU:n jäseniksi vuonna 1995.

Pohjoisella ulottuvuudella tarkoitetaan prosessia, joka on osa EU:n ulkosuhteita ja rajat ylittävää yhteistyötä. Kyseessä ei ole yhden jäsenmaan ajamasta politiikasta, vaan vakiintuneesta ja partneriorientoituneesta yhteistyöpolitiikasta. Pohjoisen ulottuvuuden politiikkaa toteutetaan olemassa olevien rahoitusinstrumenttien ja ohjelmien avulla (muun muassa Tacis, Phare ja Interreg.)

(<http://www.valtioneuvosto.fi/vn/liston/base.lsp?r=1698&k=fi&old=718>.)

Tacis-ohjelma on vuonna 1991 aloitettu rahoitusohjelma, jolla on tuettu Neuvostoliiton hajoamisen yhteydessä itsenäistyneiden valtioiden taloudellisia uudistuksia, kuten Ukrainaa, Valko-Venäjää, jne. Phare-ohjelma aloitettiin vuonna 1989. Phare-ohjelma tukee Keski- ja Itä-Euroopan taloudellisia ja poliittisia uudistuksia. Interreg-ohjelma tukee valtioiden ja alueiden rajat ylittävää yhteistyötä.
(<http://www.eurooppatiedotus.fi/netcomm/news/showarticle.asp?intNWSAID=7364&LAN=F> IN.)

Pohjoisen ulottuvuuden yhtenä päätavoitteena on EU:n ja Venäjän välisen yhteistyön kehittäminen. Pohjoisen ulottuvuuden toimintasuunnitelma sisältää seuraavia asioita: talouden, liiketoiminnan, koulutuksen, infrastruktuurin, tieteellisen tutkimuksen, terveydenhuollon, ympäristön, ydinturvallisuuden, luonnonvarat, rajat ylittävää yhteistyötä ja alueellista kehitystä sekä sisä- ja oikeusasioita. Pohjoinen ulottuvuus kiinnittää myös huomiota alueisiin, joilla on jonkinlaisia erityistarpeita, esimerkiksi Kalingradiin ja arktiseen alueeseen.

Rajat ylittävällä yhteistyöllä tarkoitetaan koko Pohjoisen ulottuvuuden ja Itämeren alueen taloudellista kehitystä ja integroitumista. Raja-alueyhteistyötä pyritään toteuttamaan

taloudellisen ja sosiaalisen kehityksen alueilla, ympäristönsuojelussa, liikenne- ja televiestinnässä, rajanylityksissä ja rajavalvonnassa, kansanterveydessä ja terveydenhuollossa. Kalingradin ongelmia tullaan käsittelemään myös laajalti, koska alue on EU:n sisällä oleva Venäjän erillisalue. Venäjä, muut Itämeren maat ja EU tehostavat alueen rajavalvontaa ja pyrkivät kehittämään alueen sosiaalista ja taloudellista kehitystä, infrastruktuuria, ympäristöasioita sekä järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa.¹

Arktisen alueen ongelmiin kiinnitetään myös huomiota. Arktisen alueen vaikeat sääolosuhteet, herkkä ympäristö, korkeat infrastruktuurikustannukset sekä alueen asukkaiden terveysongelmat asettavat erityisiä haasteita. Ratkaisevan tärkeää on edistää alueen taloudellista kehitystä. Aluetta koskevia päätöksiä tehtäessä, on alueen alkuperäisväestön mielipiteet otettava huomioon.

Pohjoisen ulottuvuuden ja Itämeren alueen taloudellista ja kaupankäynnin kehitystä pyritään parantamaan poistamalla kaupan ja investointien teknisiä ja muita esteitä, edistämällä yritysten tasavertaista toimimista ja kilpailemista sekä tukemalla avoimen rahoitussektorin toimintaa. Liiketoimintayhteistyön, kaupan ja talouden on kehityttävä siten, että niissä noudatetaan kansainvälisesti tunnustettujen kestävä kehityksen periaatteita. Toiminnassa on otettava huomioon myös ihmisoikeudet ja sukupuolinäkökulma. Alueen teollisuusyritysten tukemisessa on otettava huomioon ympäristönäkökohdat ja alkuperäisväestön sosioekonominen asema. Tullilainsäädäntöä tulee kehittää kuten samoiten korruption torjuntaa.

Pohjoisen ulottuvuuden ja näin ollen Itämeren alueella sijaitsee valtavat luonnonrikkaudet. Samalla alueen ainutlaatuinen luonnoympäristö on altis pilaantumiselle. Energiakumppanuus Itämeren ja EU:n välillä tarkoittaa energiainvestointeja pääasiallisesti Venäjälle, toimitusvarmuuden parantamista sekä energiansäästöä ja ympäristöystävällisempien ratkaisujen löytämistä alueelle.
(http://europa.eu.int/comm/external_relations/north_dim/ndap/com03_343_fi.pdf.)

3.2. ITÄMEREN TALOUSALUEEN TULEVAISUUDEN NÄKYMÄT

Pohjoisen ulottuvuuden alue käsittää Itämeren alueen. Itämeren alueen kehitys riippuu paljolti Euroopan Unionin, Pohjoismaiden, Puolan ja Venäjän välisen yhteistyön kehittymisestä.

¹ Euroopan yhteisöjen komissio, komission valmisteluasiakirja Bryssel 10.6.2003, Pohjoista ulottuvuutta koskeva toinen toimintasuunnitelma 2004-2006

Venäjän alue nähdään Itämeren kannalta lupaavimpana. Venäjän suotuisa talouskasvu on lisännyt kiinnostusta Itämeren talousalueeseen.

Itämeren aluetta koskevia ohjelmia ja suunnitelmia on tehty lukuisia, mutta yhä edelleen yhteistyö niin talouden, sosiaalisen kuin poliittisenkin alueen seudulla kangertelee. Lait ja asetukset ovat usein ulkomaisille investoijille hankalia Venäjällä. Itämeren haavoittuvuus korostuu jatkuvasti, kun Venäjä ei suostu muuttamaan muun muassa öljy-kuljetuksiin käytettäviä laivoja EU:n turvallisuusstandardien mukaisiksi.

Varmaa on kuitenkin, että Itämeren alueella on vielä paljon varaa kehittyä. Puolan ja Baltian maiden liittyminen EU:hun vappuna 2004 tulee lisäämään kiinnostusta alueen markkinoille. Lisäksi Venäjän taloudellinen kasvu on omiaan tukemaan kehitystä. Suomen rooli on eräänlainen Itämeren ja Pohjoisen ulottuvuuden –alueen edustajana ja markkinoijana on merkittävä. Lähtihän alueen erityispiirteiden, mahdollisuuksien ja haasteiden korostaminen Suomesta liikkeelle.

4. EU:N LAAJENTUMISEN VAIKUTUS VENÄJÄN TALOUTEEN

Tarkkaillakseen Euroopan Unionin laajentumisen vaikutuksia Venäjän talouteen joudutaan ottamaan huomioon monta eri näkökulmaa. Uusien jäsen maiden taloudellinen tila ja sen mahdolliset muutokset liittymisen jälkeen, EU:n ja Venäjän suhteet sekä poliittiset että kaupalliset ja tietenkin tämän hetkisen Venäjän taloudellinen tila ja sen kehitys mahdollisuudet. EU:n laajentumisen vaikutuksia ei voi kuitenkaan vielä varmasti tietää, koska kymmenen uutta jäsenmaata ja heidän EU:n keskimääräistä huonompi taloudellinen tila voi aiheuttaa monia ennustamattomia vaikutuksia. Pääpiirteet ovat kuitenkin löydettävissä, kun vertaillaan erilaisia tilastoja tulkitaan eri maiden taloudellista kehitystä.

Venäjän taloudellista kehitystä voidaan katsoa itäisen Keski-Euroopan kehityksen pohjalta. Näiden molempien alueiden katsotaan aloittaneen tavoittelevan hyvin samansuuntaista siirtymäpolitiikkaa, vaikka alkulähtökohdat olivatkin toisistaan poikkeavia. Koska Itä-Eurooppa muuttui aikaisemmin se voisi kertoa jotain Venäjän tulevaisuudesta. Esimerkiksi, jos katsotaan Puolaa, taloudellinen kasvu alkoi noin vuoden kuluttua rahataloudellisesta vakauttamisesta. Sitä veti vienti ja kotimainen kulutus ja investoinnit seurasivat perässä. Kasvun lähteinä oli sekä yksityistäminen että valtionyritysten soveltaminen

markkinatalouteen. Markkinatalous oli juuri päämäärä, jotta elintaso voisi parantua. Päämäärä oli kaikilla Itä-Euroopan mailla sama, vaikka eroja kasvunopeudessa olikin. (Rautava ja Sutela, 2000, 290)

Venäjän ja EU:n taloudelliset suhteet ovat olleet jo pitkään epäsymmetriset. EU on taloudellisesti suurempi. Epäsymmetrisyys tulee myös esille siitä, että Venäjä vie EU maihin merkittävästi enemmän kuin Venäjälle tuontia tapahtuu EU:sta. Vuonna 2001 kaikesta Venäjän viennistä 36,9 %:a meni EU-maihin ja 11,7 % Venäjän BKT:stä tuli EU:hun kohdatusta viennistä. Luvut ovat nyt jo korkeat ja niiden odotetaan vielä tulevaisuudessa nousevan. Tuonti venäjälle EU:sta on kuitenkin ollut vain vaivaiset 5 % Venäjän BKT:stä. Tuonti tuotteina on ollut pääasiassa koneita ja autoja sekä muovituotteita. Venäjän vienti on taas perustunut öljyyn ja muihin raaka-ainesiin, johon syyksi voisi antaa EU:n 0 % tullin näitä raaka-aineita tuotaessa. Venäjän talousalueesta kertoo myös kehityksen hitaus. Kun Kiinan talous on kasvanut 1996-2000 19 % per vuosi niin Venäjän kasvu on jäänyt vain 8,2 %:iin per vuosi. (Sutela, 2003 239-242)

Nämä lähtökohdat antavat pohjaa laajentumisen vaikutuksia tutkiessa.

4.1. LAAJENEMISEN VAIKUTUKSET

Euroopan Unionin seuraava suuri askel itään laajentuminen tapahtuu 1. toukokuuta 2004, jolloin kymmenen uutta jäsenmaata liittyy Unioniin ja Bulgarian ja Romanian odotetaan tekevän seuraa vuonna 2007. Tämä laajentuminen muuttaa Euroopan poliittisen sekä taloudellisen kartan kokonaan. Laajentumisella on myös syvä vaikutus Venäjään ja sen talouteen. Laajentuminen onnistuakseen tarvitsee paljon aikaa sekä oikeita sääntöjä ja ratkaisuja jolloin kehitystä voi tapahtua. Uudet jäsen maat ovat selvästi köyhempiä ja kehitys on jäljessä kymmeniä vuosia. Laajentumisesta seuraa myös se, että epäsymmetria Venäjän ja EU: talous alueella lisääntyy. Venäjän talouteen vaikuttavaksi ensimmäiseksi tekijäksi voisi nähdä EU:n katseiden suuntautuminen etelämmäksi. Esimerkiksi Puola ja Liettua nähdään talousalueiksi, jotka varsinkin EU:n sisämarkkinoiden antavan edun myötä vievät Venäjän talousalueen tilaa. Uudet jäsenmaat ovat yrittäneet luoda jo ennestään olevan pohjoisen ulottuvuuden kaltaista itäistä ulottuvuutta EU:hun ja tällä pohjoisen ulottuvuuden tavoin vahvistaa naapuri hyväksymään myös Venäjään. On kuitenkin katsottava kuinka paljon

katkerat historialliset muistot vaikuttavat uusien jäsenmaiden ja Venäjän suhteisiin. Luultavasti uusien jäsenmaiden huomio suuntautuu kuitenkin kaupalliseen länsimaalaiseen tyyliin, jolloin jokainen maa joutuu hyväksymään EU:ssa tärkeänä pidetyt arvot, ihmisoikeudet, vapaa media, demokratian kehityksen.

Euroopan Unionin laajenemisen vaikutukset Venäjän kauppaan saattavat olla kaupan ohjautumista uusille urille. Uusille jäsenmaille avautuu tullittomat sisämarkkinat, joka tarkoittaa, että kauppakumppanit automaattisesti ensin katsotaan halvemmilta sisämarkkinoilta, jonka synnyttää 25 jäsenmaata. EU:n suurentuneet sisämarkkinat lisäävät myös sisäisiä suurtuotanto etuja ja kilpailua, jotka vaikuttavat hintoihin. Tämä taas pakottaa myös Venäjän muuttamaan heidän vanhaa kaupantekomalliaan. Nämä hinta muutokset hyödyntävät joka tapauksessa Venäjää tuottajana. (Sutela, 2003, 252-253)

4.2. TUONNIN JA VIENNIN MUUTOKSET

Laajeneminen hyödyntää Venäjää myös tullien osalta. Yleisesti Venäjä tulee kohtaamaan alhaisemmat tullit uusien jäsenmaiden liittymisen jälkeen, kuin näihin maihin oli tullit ennen EU:ta. Keskimäärin kaikki tullit alenee. Venäjän teollisuus tulee viejänä kohtaamaan laajentumisen jälkeen keskimäärin 4,7 % painotetun lisäarvo tullin ja melkein kaikkien eri sektorien tullit jäävät 6,6 %:iin. Nämä prosentit ovat kuitenkin alhaisia ja häivyttävät taakseen jotkut tullit huiput, koska yleinen keskiarvo on niin alhainen. Kun lisätään vielä vaikutukseen tullittomat tuotteet ja polkuhinta toimenpiteet saadaan teollisuustuotteille 6,8 % kaikille sektoreille 12,3 % tullit. EU:n tiukentuneen maatalouspolitiikan johdosta maataloustuotteiden tullit on noussut 31,7 %:iin, joka varmasti vaikuttaa Venäjän maataloustuotteiden vientiin. Venäjä on Ukrainan kanssa nimittäin tunnettu viljan viejä. Tämä on riitauttanutkin jo Venäjän ja EU:n välisiä suhteita jo nyt ennen kuin uudet jäsenmaat ovat vielä liittyneetkään EU:hun. Maataloustuotteiden korkeat tullit nähdään myös tulevaisuudessa suureksi ongelmaksi, eikä ratkaisua ole vielä näkyvissä. EU:lla on huoli EU:n ulkopuolelta tuotavasta halvasta viljasta, koska EU:n sisällä maksettavat suuret maataloustuet pitäisi taata maatalouden tuottavuuden EU:n alueella ja halpa vilja veisi juuri näiden tukien hyödyn.

Suurimmat tullien muutokset Venäjän ja uusien jäsenmaiden välillä koskevat energian ja raaka-aineiden vientiä. Näille vientituotteille tullit on ollut EU:n alueella joko 0% tai hyvin pieni. Venäjä onkin toiminut suurimpana energian ja raaka-aineiden viejänä uusiin

jäsenmaihiin, vuonna 2000 koko venäjän viennistä uusiin jäsenmaihiin 80-90 % koostuikin energiasta ja raaka-aineista.

Venäjän on sanottukin hyötyn 1,4 -11,4 %:iin, kun Puola liittyy EU:n jäseneksi.

Venäjän on myös menettävässä roolissa. Uusien jäsenmaiden liittyessä EU:hun joutuvat maat ottamaan käyttöön aikaisemmasta poiketen polkuhintoja vastaan olevia toimenpiteitä ja näin hintojen noustessa venäläisten tuotteiden kysyntä myös vähenee. Vaikutus on nähty samaksi, kun tullee olisi, esimerkiksi Unkarin tapauksessa 16-21 %. Prosentit ovat suhteellisen korkeat, mutta kun huomioi viennin alhaisen määrän niin vaikutukset eivät nouse niin suuriksi. Esimerkiksi juuri Unkarin tapauksessa vaikutus tulee olemaa vähemmän kuin 2 miljoonaa US-dollaria ja muissa maissa vaikutus tulee olemaan vielä alhaisempi.

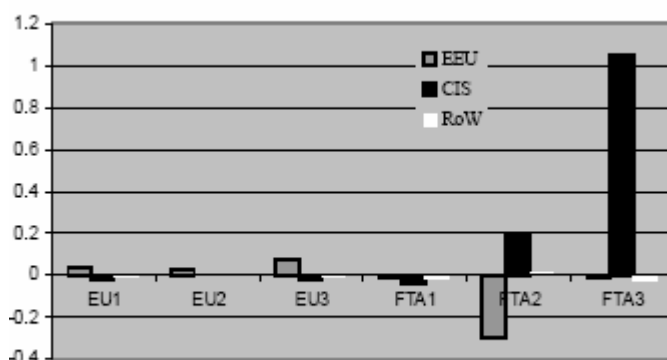
Euroopan Unionille Venäjä on talous alueena pieni ja jokseenkin syrjitty. Tärkeänä sitä pidetään juuri raaka-aineiden ja energian tuottajana, joita Venäjä saakin tuoda tullittomasti alueelle jolloin laajentuminen pitäisi nähdä hyötynä Venäjälle.(Sutela, 2003, 253-254)

4.3 EUROOPAN UNIONIN LÄHENTYMINEN VENÄJÄÄN JA CIS-MAIHIN

EU:n laajentuminen itään tulee vaikuttamaan kauppasuhteisiin Itä-Euroopan ja varsinkin entisen Neuvostoliiton alueella oleviin valtioihin, eli nykyään oleviin CIS-maihin. Laajentuminen itään on antanut monelle maalle mahdollisuuden kehittyä taloudellisesti. Kun katsotaan Venäjän tilannetta on ensimmäiseksi huomioitava, että samanlaiseen kehitykseen laajenemismaiden kanssa ei ole. Tällä hetkellä Venäjän näkeminen yhtenä jäsenmaana on vielä silkka mahdottomuus. Näin EU joutuukin tulevaisuudessa avaamaan ovet yhä avoimemmaksi kohti Venäjää, koska laajentumisen jälkeen kaupan käynnin huomio keskittyy yhä enemmän EU:n sisämarkkinoihin ja Venäjä ja muut CIS-maat jäävät vaille huomion. Venäjän tapauksessa vapaakauppasopimus nähtäisiin hyväksi aloitukseksi. On kuitenkin huomioitava, jos EU:n ja venäjän välille syntyy vapaakauppa-alue, CIS-maat joutuvat vielä heikompaan asemaan. Tämä johtaisi siihen, että vapaakauppasopimus pitäisi laajentaa EU:n ja CIS-maiden välille. Tämän skenaarion nähdään hyödyntävän EU:n jäsenmaita vähän, mutta uusia jäsenmaita 4-5 % BKT:n kasvulla, CIS-maille vaikutus on sekä positiivinen että negatiivinen ja positiiviset vaikutukset nähdään suuremmiksi. Sama pätee myös muun maailman osalta.(Suomen Pankki, 2003)

Sulamaan ja Widgrenin tutkimuksissa on kuitenkin päästy lopputulokseen, jossa EU:n ja CIS-maiden välinen vapaakauppa aiheuttaisikin vähäisiä tappioita kaikille paitsi Suomelle ja Saksalle, jotka taas hyötyisivät sopimuksesta. Alla olevassa taulukossa Sulamaa ja Widgren on kuvannut eri sopimusten vaikutusta hyvinvointiin. Vertailun kohteina on käytetty EU:n laajentumista ja vapaakauppa-aluetta EU:n ja CIS-maiden välillä. Niiden vaikutusta hyvinvointiin on vertailtu ensimmäisen skenaarion mukaan, kasvavan korvaavuuden sekä kasvavan tuotannon mukaan. Taulukossa muuttujina on EU, CIS-maat ja muut ulkopuoliset maat.(Suomen Pankki, 2003)

Welfare effects of various trade agreements, % change

EU = EU enlargement; FTA = Free trade area of the enlarged EU and CIS;
1 = Baseline scenario; 2 = Increased substitutability; 3 = Increased productivity.

(Suomen Pankki, 2003)

Sulamaa ja Widgren tarkastellessa taas EU:n ja Venäjän vapaakauppa-aluetta. He näkevät, että EU:n ja venäjän välinen vapaakauppa-alue ja EU:n sisäinen integraatio voi vaikuttaa Venäjän BKT:hen positiivisesti. Tämä skenaario ei myöskään aiheuttaisi lainkaan negatiivisia haittavaikutuksia muille EU-maille. Tämän takia voisi olla myös helposti poliittisesti hyväksyttävissä. Syvempi integraatio Venäjän ja EU:n välillä lisäisivät sekä investointeja että kilpailua, joka selvästi parantaisi Venäjän hyvinvointia. Ongelmaksi voisi kuitenkin syntyä eteläisten EU-alueiden ja suurien jäsenmaiden tappiot, kun Venäjä kilpailisi myös samoilla markkinoilla. Tässäkin skenaariossa Suomi olisi hyötyvä maa. Muuhun maailmaan vaikutukset olisivat hyvin vähäisiä.(Sutela, 2003, 256)

Johtopäätökset eri mahdollisuuksista eivät tietenkään ole varmoja, mutta nähdään, että Venäjä pystyy hyötymään lähemmistä suhteista laajentuneeseen EU:hun vain kasvattamalla suoria ulkomaan investointeja ja tuottavuutta. Pelkona on, että kaikki eivät ole kuitenkaan valmiita panostamaan tarpeeksi kehitykseen ja näin jäädään täysin ilman tulosta. Parhaiten Venäjän ja

EU:n välisestä vapaakaupasta tulisi hyötymään itäiset EU-maat ja taas eteläiset valtiot ovat suurimpia häviäjiä. Avain kysymys ei kuitenkaan ole haluaako Venäjä integroitua vaan siitä uskovatko he kykynsä uudistua niin, että he voisivat hyötyä integraatiosta. Venäjän pitäisi pienenä taloudellisena valtiona myös minimoida geopolitiikan vaikutukset kauppa suhteissa, sekä puolustaa omia intressejään.(Sutela, 2003, 256-257)

4.4. VENÄJÄN SUHDE LAAJENTUMISEEN

Useista väitteistä huolimatta Venäjällä asennoidutaan yhä kielteisesti EU:n laajenemiseen. Hyödyt nähdään haittoja vähäisemmiksi. Venäjällä vuonna 2003 annetuissa monissa artikkeleissa, sekä päämiesten puheissa tulee esiin hyvin negatiivinen sävy laajenemista kohtaan. Vaikuttavia tekijöitä negatiivisuuteen on varmasti huhtikuussa 2004 tapahtuva Naton laajentuminen itään.

Talous ministeri German Gref lausui The Russian Journal nimisessä lehdessä 13. 3 2004, että Venäjä voi hävitä EU:n laajentumisessa jopa 150 miljoonaa US-dollaria per vuosi. Hän kuitenkin näkee, että asia voidaan ratkaista keskusteluilla ja näkee ”kauppa sodan” Venäjän ja EU:n välillä liioittelulta. Venäjä on kuitenkin alusta asti asennoitunut kielteisesti laajentumiseen. Venäjälle ei kuitenkaan ollut varaa estää laajentumista, koska pelko taloudellisista sanktioista on ollut voimassa. Venäjä ja EU ovat molemmat lähettäneet vaatimuksia alueiden välisistä uudistuksista. EU hylkäsi Venäjän vaatimukset, mutta sanoi voivansa keskustella yhdestä asiasta kerrallaan. Helmikuussa 2004 EU lähetti myös omat vaatimuksensa Venäjälle, joihin kuului esimerkiksi kyoton sopimuksen allekirjoittaminen.([http://www.russiajournal.com/news/cnews-article.shtml?nd=42766.](http://www.russiajournal.com/news/cnews-article.shtml?nd=42766))

Venäjän presidentti Vladimir Putin taas varoitti joulukuussa 2003 Keski- ja Itä-Euroopan maita maitten välisten kauppasuhteiden kärsimisestä sen jälkeen, kun EU laajenee itään toukokuussa 2004. Tämä tapahtui siitä huolimatta, että EU oli antanut lausunnon Roman kokouksen jälkeen, että laajentumisesta ei tule olemaan negatiivisia seurauksia Venäjälle. Presidentti Putin oli kuitenkin sitä mieltä, että EU:n rajoitukset kaupankäynnille ovat saaneet muutamit Itä-Euroopan valtiot jo varoittamaan kauppasopimusten hylkäämistä. Venäjä on nähtykin halukkaaksi liittymään EU:hun kylläkin paljon myöhemmässä vaiheessa. Tämän takana on juuri halu päästä mukaan EU:n markkina-alueeseen.([http://www.eubusiness.com/afp/031202122851.qd7rbvc9.](http://www.eubusiness.com/afp/031202122851.qd7rbvc9))

4.5. TULEVAISUUDEN NÄKYMÄT VENÄJÄLLÄ

Venäjän talouden tulevaisuuteen vaikuttavat monta eri asiaa, joista vain yhtenä osana on EU:n laajentuminen. Muiksi vaikuttavaksi tekijöiksi voisi lisätä valtion roolin taloudessa ja millaiseksi keskuksen ja alueiden välinen suhde kehittyy. Venäjä nähdään tulevaisuudessa kapitalistiseksi taloudeksi, mutta se on silti Venäläinen markkinatalous, joka voi poiketa huomattavasti muista. Toiseksi mahdollisuudeksi on ehdotettu ”suossa tarpomista”, joka tarkoittaisi vanhan tilanteen jatkumista. Venäjä on jo kuitenkin avautunut taloudellisesti. Sen pää tuotteina on energian ja raaka-aineiden vienti, joka voidaan nähdä myös kasvavan tulevaisuudessa. Venäjä on kuitenkin vielä hyvin pieni kansantalous, joka vallitsevilla valuuttakursseilla mitattuna tuottaa vain vähän enemmän BKT:tä kuin Suomi. (Rautava ja Sutela, 2000, 295-296)

Kuluneella vuosikymmenellä Eurooppa on saanut kokea Venäjän kehitykseen liittyvän epävarmuuden sekä kaupan suurina vaihteluina että monina velkasaneerauksina. Länsi-Euroopan ja Venäjän välisestä yhteistyöstä on kuitenkin tullut tärkeä osa Venäjän taloutta, varsinkin tulevaisuudessa se nähdään tärkeäksi. Tässä isossa osassa näyttelee juuri EU:n laajentuminen ja sen avaamat mahdollisuudet Venäjälle. Venäjällä nähdään olevan mahdollisuudet laajentaa talouttaan jopa seitsemän kertaiseksi ja Venäjän vienti EU:hun on mahdollista kasvaa jopa 50 %:lla. EU-maiden mahdollisuudet vaikuttaa Venäjän sisäiseen kehitykseen ovat kuitenkin rajalliset, mutta he voivat tukea kehitystä erilaisilla enemmän tai vähemmän institutionalisoiduilla toimilla. (Rautava ja Sutela 2000, 305-306)

5. PUTININ EDELLYTYKSET JOHTAA TALOUSPOLITIikkaa ENSIMMÄISEN KAUDEN ALUSSA (2000-)

Venäjällä ei ensimmäisen kerran ainakaan viiteentoista vuoteen ole taloudellisen kriisin ilmapiiriä, vaan päätöksentekijöillä on mahdollisuus paneutua pidemmän aikavälin kysymysten ratkaisemiseen. Maassa ei myöskään ole poliittista kriisiä, vaan Putinin valtakauden odotetaan jatkuvan täydet kaksi kautta. Ensimmäistä kertaa itsenäistymisen jälkeen toimeenpanevan ja lakiasäättävän vallan välillä ei ole ristiriitaa vaan Putin voi odottaa saavansa duuman ja myös federaationeuvoston tuen taakseen. Makrotaloudellisista peruskysymyksistä vallitsee yhteisymmärrys ja näkemykset ovat selvästi olleet yhtenäistymässä myös rakenneuudistusten suhteen. Nationalistisia, vasemmistolaisia ja populistisia kantoja ei juuri näy julkisessa debatissa, vaan sen mukaan Putinin valittavissa on

vain liberaaleja ja ääriliberaaleja kantoja. Tämä koskee myös julkisen sektorin asemaa. Ulkomailla on vähintäänkin paljon ymmärrystä Putinia kohtaan. Häntä pidetään johtajana, jonka kanssa on voidaan tehdä bisnestä sekä hyvänä kuuntelijana – ainakin niin kauan, kuin keskustelu ei koske Tshetsheniaa. Vallitsevan tilanteen vahvuuksia on myös se, että tällä kertaa talouspoliittisen ohjelman kirjoittavat itse venäläiset vaikka he ovatkin viime vaiheessa konsultoineet kansainvälisiä rahoituslaitoksia, joiden hyväksyntä ohjelmalle halutaan riippumatta siitä liittykö se rahoitussopimuksiin vai ei. (<http://www.bof.it/bofit/42000>.)

Negatiivisina puolina voidaan pitää sitä, että makrotaloudellinen tilanne näyttäytyy parempana kuin onkaan, ja väärinkäsitykset talouden tilasta saattavat johtaa vääränlaiseen tyytyväisyyteen ja päätösten lykkäämiseen. Kysymysmerkkejä liittyy myös Putiniin henkilönä. Hän ei ole koskaan aikaisemmin ollut itsenäinen päätöksentekijä, hänellä ei ole omia talouspoliittisia näkemyksiä, ja niinpä hän voi vaihtaa lähestymistapaa vastoinikäymisten sattuessa. Hänen henkilöhistoriansa on ongelmallinen tässä suhteessa. Hän on myös luvannut - kuten poliitikot usein – keskenään ristiriitaisia asioita. Yhtäältä hän lupaa yhteiskunnallista vakautta, toisaalta syvällä käyviä ja väistämättä epäsymmetrisiä kustannuksia tuottavia muutoksia. Molempia ei voi saada. Nykyinen järjestelmä on monelle edullinen, eikä muutos voi tapahtua niin, ettei vakiintuneita etuja loukattaisi. Ne, jotka nyt lupaavat vakautta ja tasapainoa, ovat muutoksen vastustajia. Mutta kaikki epävakaus ei tietenkään johda haluttuun muutokseen. (Ibid.)

Kauan odotettu Putinin talouspoliittinen ohjelma on jo olemassa. Talouspoliittisen eliitin voimasuhteet tulevat käymään ilmi, kun – niin kuin on syytä olettaa – Putin omaksuu sen ohjelman, mitä hyvin lähellä tähänastisenkin talouspolitiikan valmistelua ja tekemistä olleet valtavirran liberaalit ovat kirjoittaneet. Kyse on ns. Grefin strategiasta. Kysymys on hyvin laajasta ohjelmasta. Ohjelma sisältää osapuilleen kaiken sen, mitä Venäjän ajatellaan tarvitsevan. Ongelmia ilmenee kuitenkin ohjelman kaikenkattavuudessa, sillä se jättää käytännön talouspolitiikan teon riippuvaiseksi myöhemmästä priorisoinnista ja ajoittamisesta.

Ohjelma voidaan tiivistetysti esittää seuraavassa muodossa: 1. valtiontalouden uudistus (mm. budjettirajoitteet, menojen leikkaaminen, perustetaan valtiokonttori valvomaan rahankäyttöä, keskusten ja alueiden välinen tulojen ja rahankäytön jako), 2. verouudistus (mm. yritysveron alentaminen, painopiste tuloveron suuntaan, tullisääntöjen yhdenmukaistaminen, fiskaalisen federalismin kehittäminen), 3. kilpailun edistäminen (yhdenmukaisten kilpailuedellytysten luominen, valvonnan yksinkertaistaminen), 4. oikeuslaitoksen uudistus (oikeudellisten menettelytapojen yksinkertaistaminen ja selkiyttäminen, oikeusistuinten riippumattomuuden

turvaaminen, 5. luonnollisten monopolien uudistaminen (sähköverkon hallinnan uudistaminen, epäsuorien tukimaksujen ja veropoikkeuksien poistaminen, kaasun ja sähkön hintojen nostaminen), 6. sosiaalisen turvajärjestelmän uudistus (vähennetään turvaverkon riippuvuutta yrityksistä, eläkehaitarin supistaminen, pakollisen eläkesäästämisen käyttöönotto, eläkeiän kohottaminen asteittain 65 vuoteen, asumisen ja kunnallispalvelujen uudistaminen), 7. julkisen hallinnon uudistaminen (julkisen sektorin työvoiman vähentäminen ja palkkauksen uudistaminen, ministeriöjärjestelmän selkiyttäminen), 8. pankkiuudistus (vararikollain muuttaminen, kansainväliseen kirjanpitojärjestelmään siirtyminen), 9. yrityshallinnon ja omistusoikeuksien vahvistaminen. (<http://www.bof.it/bofit/42000>.)

6.1. PUTININ ENSIMMÄISEN KAUDEN ARVIOINTIA TALOUSPOLITIIKAN NÄKÖKULMASTA

Väistyvän duuman nelivuotiskauden tulokset ovat olleet tulkinnanvaraisia. Pääministeri Mihail Kasjanovin hallitus on ollut heikko ja epäitsenäinen. Lain mukaan se on enemmän vastuussa presidentille kuin duumalle. Sillä ei ole ollut varteenotettavaa ohjelmaa. Itse asiassa Venäjän järjestelmässä ei paljon puhuta duuman ja hallituksen aikaansaannoksista, vaan edistystä, taantumista tai pysähtyneisyyttä pidetään presidentin työnä – on se sitten oikein tai väärin. Duuma ei paljon pysty sanelemaan hallitukselle ja pääministeri puolestaan on presidentin juoksupoika. Väistyvän duuman työtä onkin aiheellista tarkastella juuri Putinin saavutuksina, sillä hänen dramaattinen nousunsa valtaan Jeltsinin seuraajana ja hänen KGB-taustansa antavat aiheen arvioida venäläisen hallintojärjestelmän iskukykyä. (Kuorsalo-Susiluoto-Valkonen 2003, 188.)

Tällä tavalla arvioituna Putinin presidenttikautta on arvioitu jyrkän kahtiajakoisesti. Kriittisen ryhmän mukaan se ei ole tuonut luvattua taloudellista ja poliittista vakautta eikä kasvattanut kansan vaurautta, vaikka ulkomaille onkin osattu antaa kuva vahvassa kasvussa olevasta taloudesta. Kriitikot sanovat kaiken riippuvan öljyn maailmanmarkkinahinnasta, joka on pitkään korkeana ollessaan auttanut Venäjää. Kriitikoiden mukaan poliittisen vakauden tilalle on luotu poliittinen pysähtyneisyys, joka pitää Venäjän pitkälle tulevaisuuteen politiikanteon ja yhteiskunnallisen rakentamisen kehityksena. (Ibid.)

Toinen mielipidemittaus taas näkee Putinin virkakauden tulokset hyvinä ja kiittelee taloudellista kasvua merkittäväksi. Venäjä on onnistunutkin hankkimaan toukokuuhun 2003

mennessä n. 60 mrd. dollarin valuuttavarannon öljynviennin tuloksena ja lyhentämään n. 160 mrd. dollarin valtionvelkaa. Mutta se on laiminlyönyt laajan kirjon yhteiskunnan kehittämistä sosiaalipolitiikasta koulutukseen ja kansanterveyteen sekä asutuskeskusten infrastruktuurin ja maanlaajuisen kuljetusverkkojen rakentamiseen. On lähinnä makukysymys arvioida, ovatko Putin ja Kasjanovin hallitus onnistuneet maan rakentamisessa, vai ovatko he enemmän keskittyneet vallanpitoon. (Id., 90).

Moskova, Pietarin ydinkeskusta, Niznij Novgorod sekä Novgorod kimaltelevat lasi- ja teräskatteisia pilvenpiirtäjiä, mutta muualla yhteinen kansa elää omaa elämäänsä usein omavaraistalouden mukaan. Vanhat öljy- ja kaasuputkiverkot, neuvostoaikaiset elementtitalokaupungit, tsaarinaikaiset vesi- ja viemäriverkostot, roudasta kärsivät rautatiet ja harvat valtatie ovat rapistuneita ja vaativat valtavasti korjaamista, suunnittelua, rahaa ja ihmistyötä. Presidentti ja hallitus eivät ole ottaneet haastetta vastaan, vaan yrittävät parhaansa mukaan lykätä infrastruktuurin osa-alueiden kohentamista ulkomaiden tehtäväksi ja maksettavaksi. Tällöin salaisten palvelujen kullanarvoista kykyä disinformaatioon tietenkin tarvitaan, koska ne osaavat kuvailla, miten Venäjällä ei ole varaa rakentaa välttämättömiä laitoksia eikä ylläpitää niitä, hoitaa sairaita, kouluttaa lapsia tai huolehtia ympäristöstä vaikka maalla onkin varaa antaa valuuttapaon jatkua vuosikymmenen ajan yli miljardin dollarin kuukausivauhtia ja käydä Tshetshenian sotaa ja pommittaa omia kaupunkeja hajalle, kansalaisten surmaamisesta puhumattakaan. Tshetshenian sodat ovat vaatineet ihmisuhreja, ruuhkauttaneet sairaaloita ja kasvattaneet sotakuluja ja sen ohella pitäneet jatkuvasti toista miljoonaa ihmistä kotonaan jouten tai tuhotöissä tuottavan kansatalouden ulkopuolella. Siihen Venäjällä on varaa. (Id., 190-191.)

Esimerkkejä valikoiduista varallisuus- ja varattomuuskohteista on loputtomasti, mutta esimerkiksi Pietarin jätevesin puhdistaminen on asia, johon Venäjä saa ulkomailta kuten Suomesta hyvin paljon rahaa. Se ei kuitenkaan ryhdy puhdistustyöhön väitetyn rahapulankin takia, vaikka sillä on samaan aikaan varaa sijoittaa miljardeja Pietarin jäähalliin ja lukuisten tsaarien palatsien sekä presidentti Putinin virka-asunnon rakentamiseen ja kaupungin pääkatujen julkisivujen kultaamiseen. Kultausten takana jätteet valutetaan Suomenlahteen. (Id., 191.)

Ulkopuolisin silmin voi arvioida, että Venäjän talouden ajoittaiset kasvuprosentit johtuvat paljolti raakaöljyn hinnanvaihteluista sen ohella, että kansantalouden lähtötaso on ollut erittäin matala. Monilla seisahtuneilla aloilla yksi ainoa käynnistetty iso tehdas kasvattaa

valtakunnallisia prosenttilukuja monen yksikön verran. Harmaa talous ja sen ohella rikollinen talous ovat laajoja eivätkä ne näy tilastoissa. Vaaleihin nämä ongelmat eivät kuitenkaan paljon vaikuta, sillä venäläisessä kulttuuripiirissä niistä ei välitetä. (Id., 191-92.)

Talou uudistukset ovat henkilöityneet aivan liian vahvasti presidentti Putiniin, muutamaan avainministeriin ja pieneen joukkoon päätösten valmistelijoita. Uudistuslainsäädäntö etenee vauhdilla silloin, kun Putin pystyy ja haluaa paneutua asiaan aikaansa säästämättä. Jos muut ongelmat painavat enemmän, kuten viime aikoina, lainsäädännön vauhti hiipuu. Lainsäädännön eteneminen on kaiken kaikkiaan ollut vaikuttavaa. Keskeinen ongelma ei ole lainsäädännön puute, vaan sen toimeenpano. Suuren virkailijoiden joukon toimeentulo on riippuvainen uudistusten puutteesta. Hallintokoneisto ei ole hyvin toimiva väline päättäväisen johdon käsissä. Putinin pyrkimys ”valtavertikaalin” vahvistamiseen palvelee tässä tilanteessa uudistusten asiaa, mutta siihen liittyy myös ilmeiset vaaransa. (<http://www.bof.fi/bofit/102001>.)

5.2. RAHAN VALTA JA ULKOPARLAMENTARISMI

Keskustelu väestön ja vallanpitäjien välillä on puuttunut Venäjällä myös Putinin aikana. Jos Venäjä olisi demokraattinen ja moderni valtio, duuman vaalien suuri ja tärkeä kysymys olisi valtiolta varastetun omaisuuden palautus ja oligarkkien vetäminen vastuuseen uskomattomasta ja käsittämättömän suuresta huijauksesta, joka tehtiin Neuvostoliiton romahtaessa. Mutta Venäjän oloissa ei järkevä ja älykäs lainmukainen keskustelu yhteiskunnasta ja valtiosta käy päinsä eikä sitä yritetäkään. Kun oligarkit ryhtyivät kevättalvella 2003 järjestäytymään vaaleja varten, kiirehtivät poliittisen vallan haltijat vakuuttamaan, ettei kansallisomaisuuden palautus tule kyseeseen. Siitä ei haluttu vaaliteemaa. Entinen presidentti Jeltsin tapasi liikemiehiä vuodesta 1995 lähtien. Vuoden 1998 tapaamiseen otti osaa kymmenen oligarkeiksi kutsuttua uusrikasta. Presidentiksi tultuaan Putin otti heinäkuussa 2000 vastaan 22 suurliikemiestä ja antoi näille valtuutuksen valtiolta otetun omaisuuden suojasta. Oligarkeista tuli yksityistetyin rahan neuvosto, jota Putin tapaa toistuvasti. Kesällä 2003 oligarkeista äkkirikkain, Jukos-öljy-yhtiön pääomistaja Mihail Hodorkovski joutui viranomaisten kuulusteluun (vangittiin myöhemmin) ja hänen liikekumppaninsa Platon Lebedev pidätettiin, kun vuosikymmenen takaista lannoitetehtaan anastamista ja verovilppiä tutkittiin. Taustalla ovat duuman vaalit, joihin Putin tarvitsee näyttöä toimista oligarkkeja vastaan. Mielipidekyselyjen mukaan jopa 77

% väestöstä toivoo, että kansallisomaisuus takavarikoidaan liikemiehiltä. Toiveesta on tullut presidentin ja FSB:n (Venäjän turvallisuuspalvelu) vaaliase, jota käytetään aina maaliskuulle 2004 asti mielialojen muokkaamiseksi. (Kuorsalo-Susiluoto-Valkonen 2003:1988.)

5.3. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Venäjän rakennemuutos on edelleen pahasti kesken. Sitä vaikeuttavat politiikan ja talouden väliset kiristyneet ja osittain tulehtuneetkin suhteet. Putin on kuitenkin tietoisesti pyrkinyt lisäämään omaa ja lähipiirinsä valtaa nimenomaan politiikan ja talouden välisissä suhteissa. Putin vartioi tarkasti omaa reviiriään, ja katsoo etteivät oligarkit pääse hyppimään Kremlin silmille. Monet venäläiset oikeistopuolueet saavat kuitenkin tukea nimenomaan oligarkeilta, joiden toimintaedellytykset riippuvat nyt Putinin toisen kauden alussa vielä enemmän Kremlistä sanellusta politiikasta kun Putinin astuttua ensi kertaa virkaansa. Jukos-jupakka ja siitä seuranneet pidätykset sekä kohu ovat kuitenkin merkki siitä, ettei raha ratkaise Venäjällä toteutetun uudistuspolitiikan linjauksia, vaikka ilman sitä asteittainkin toteutettu uudistuspolitiikka on mahdotonta. Lisäksi duuman nykyiset poliittiset voimasuhteet ovat erittäin suotuisat presidentti Putinin toista kautta ajatellen. Vaikka hallituksen tekemät taloudelliset päätökset ovat aina myös poliittisia päätöksiä, ovat langat keskittyneet pitkälti yhden henkilön, presidentti Putinin käsiin. Tämä johtuu siitä, että presidentti on Venäjällä paljon ratkaisevammassa asemassa kuin duuma tai hallitus konsanaan.

Venäläiset vaativat Putinilta ennen kaikkea vakautta ja järjestyksen palauttamista. Tässä Putin onkin osaltaan onnistunut, mutta Tshetsheniassa epäjärjestys jatkuu, eikä terroriteoille näy loppua. Länsimaissa onkin huolestuneina pantu merkille Venäjän parlamentarismien kehityssuunta. Venäjällä on yhä vähemmän hallituskoneiston valvonnasta riippumattomia tiedotusvälineitä, eikä kansalaisten ole aina helppoa erottaa, mihin lähteisiin pohjautuvaa tietoa heille jaetaan, ja minkä auktoriteetin valtuuttamana.

Hallinnon keskittämisessä on ollut havaittavissa myös autokraattisia piirteitä. Kremlin johtopaikoille on valittu Putinin lähipiiriläisiä ja paljon armeijan upseereita, mutta vähemmän varsinaisia talousosaajia. EU:n kannaltakin positiivisen poikkeuksen tekee Venäjän uusi pääministeri Mihail Fradkov, joka on entinen Venäjän EU-suurlähettiläs.

Fradkovin nimittämisellä Putin aikoo kuitenkin entisestään vahvistaa omaa asemaansa päätöksenteossa, sillä yhteistyö Kasjanovin kanssa on ollut ajoittain hankalaa.

Putinilla on kuitenkin edelleen kaikki edellytykset jäädä historiaan henkilönä, joka on saanut Venäjällä aikaan todellisia reformeja. Kaikki riippuu osaltaan siitä, mihin suuntaan maailmantalous tulevaisuudessa kehittyy. Venäjä on kuitenkin yhä enemmän altis kansainväliselle taloudelle ja kilpailulle. Tämä tarkoittaa sitä, että politiikan ja talouden vaikuttajien on kyettävä tekemään hedelmällistä yhteistyötä yhteiskunnallisen eriarvoisuuden, harmaan talouden ja korruption poistamiseksi. Talous- ja finanssipolitiikalle on asetettava ennen kaikkea kestäviä, mutta myös realistisia tavoitteita. Putinin onkin tarkoin arvioitava talouspoliittisia linjanvetojaan. Venäjällä ei ole enää varaa jäädä seuraamaan kehitystä sivusta. Rahat on käytettävä niille osoitettuihin tarkoituksiin ja yritysten kilpailukykyä parannettava sekä kehitettävä muutakin kuin raskasta teollisuutta ja raaka-aineiden vientiä, mikäli Venäjä aikoo menestyä kansainvälisessä kilpailussa. Poliittisen päätöksenteon yksi tärkeimpiä tavoitteita lähitulevaisuudessa on luoda markkinataloudelle terveet edellytykset määrätietoisen uudistuspolitiikan keinoin.

LÄHTEET

Kuorsalo-Susiluoto-Valkonen (2003): *Salaisen poliisin valtakunta. KGB, FSB ja suhteet Suomeen*. Edita, Helsinki.

Mattila, Mikko (2004): Luentomateriaali kurssilta *Talouden ja politiikan vuorovaikutus*. 30.1.-23.4.2004.

OECD (2004): *Main Economic Indicators, March 2004*.

Rautava, Jouko & Sutela, Pekka (2000): *Venäläinen markkinatalous*, Porvoo.

Suomen Pankki (2000): *BOFIT Russia economy - The moth in review Yearbook 2000*, Helsinki.

Suomen Pankki (2001): *BOFIT Russia economy - The moth in review Yearbook 2001*, Helsinki.

Suomen Pankki (2003): *BOFIT Russia economy - The moth in review Yearbook 2003*, Helsinki.

Suomen Pankki (2004a): *BOFIT Russia Review 1 · 13.1.2004*, Helsinki.

Suomen Pankki (2004b): *BOFIT Russia Review 2 · 10.2.2004*, Helsinki.

Suomen Pankki (2004c): *BOFIT Russia Review 3 · 9.3.2004*, Helsinki.

Sutela, Pekka (2003): *The Russian market economy*, Helsinki.

WWW-LÄHTEET

Bank of Russia: Basic derived indicators of rouble's exchange rate dynamics in January-February 2004.
http://www.cbr.ru/eng/statistics/credit_statistics/print.asp?file=ex_rate_ind_04_e.htm,
2.4.2004.

Eurostat: February 2004, Euro-zone unemployment stable at 8.8%: EU15 steady at 8.0%.

<http://europa.eu.int/comm/eurostat/Public/datashop/print-product/EN?catalogue=Eurostat&product=3-01042004-EN-AP-EN&mode=download>,
2.4.2004.

EU-Business: Putin warns EU expansion could hit Russian trade with E. European states.
<http://www.eubusiness.com/afp/031202122851.qd7rbvc9>, 27.3.2004.

Goskomstat: Handbook "Russia 2002", Production and Use of Gross Domestic Product.
<http://www.gks.ru/scripts/free/1c.exe?XXXX09F.5.1/010040R>, 1.4.2004.

The Russia journal: EU expansion hits Russia.
<http://www.russijournal.com/news/cnews-article.shtml?nd=42766>, 27.3.2004.

Ulkopoliittinen instituutti (2000): Talouselämän eliitit ja Venäjän ulkopoliitiikka
[http://www.upi-fiia.fi/julkaisut/venaja_2000/raportit/talouseliitit5\(2000\).pdf](http://www.upi-fiia.fi/julkaisut/venaja_2000/raportit/talouseliitit5(2000).pdf) 12.4.2004

Finpro:
<http://www.finpro.fi/markkinatieto/countryfiles.asp?Section=54&Country=120&Special=352>
13.4.2004

<http://www.finpro.fi/markkinatieto/countryfiles.asp?Item=94161>
13.4.2004

Etla 2004:
<http://www.etla.fi/suhdanne/b.html> 12.4.2004

www.bofit.fi

www.kauppapolitiikka.fi

www.finnpro.fi

www.eurooppa-tiedotus.fi

Euroopan yhteisöjen komissio, komission valmisteluasiakirja Bryssel 10.6.2003, Pohjoista ulottuvuutta koskeva toinen toimintasuunnitelma 2004-2006

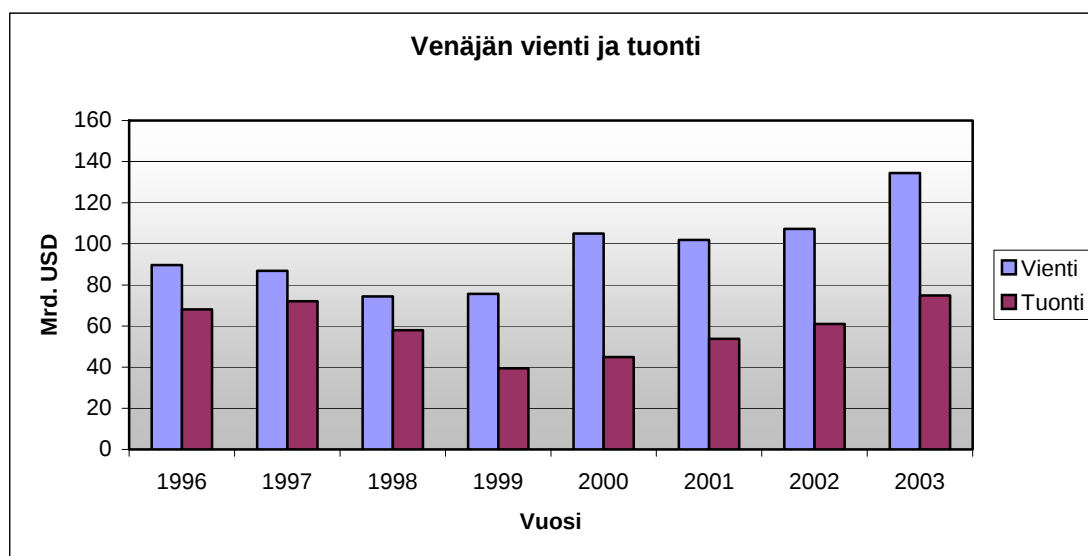
<http://www.valtioneuvosto.fi>

LIITTEET

Liite 1 Venäjän vienti ja tuonti 1996-2003

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Vienti, mrd. USD	89.7	86.9	74.4	75.6	105	101.9	107.2	134.4
Tuonti, mrd. USD	68.1	72	58	39.5	44.9	53.8	61	74.8

(Lähde: Suomen Pankki 2004c)

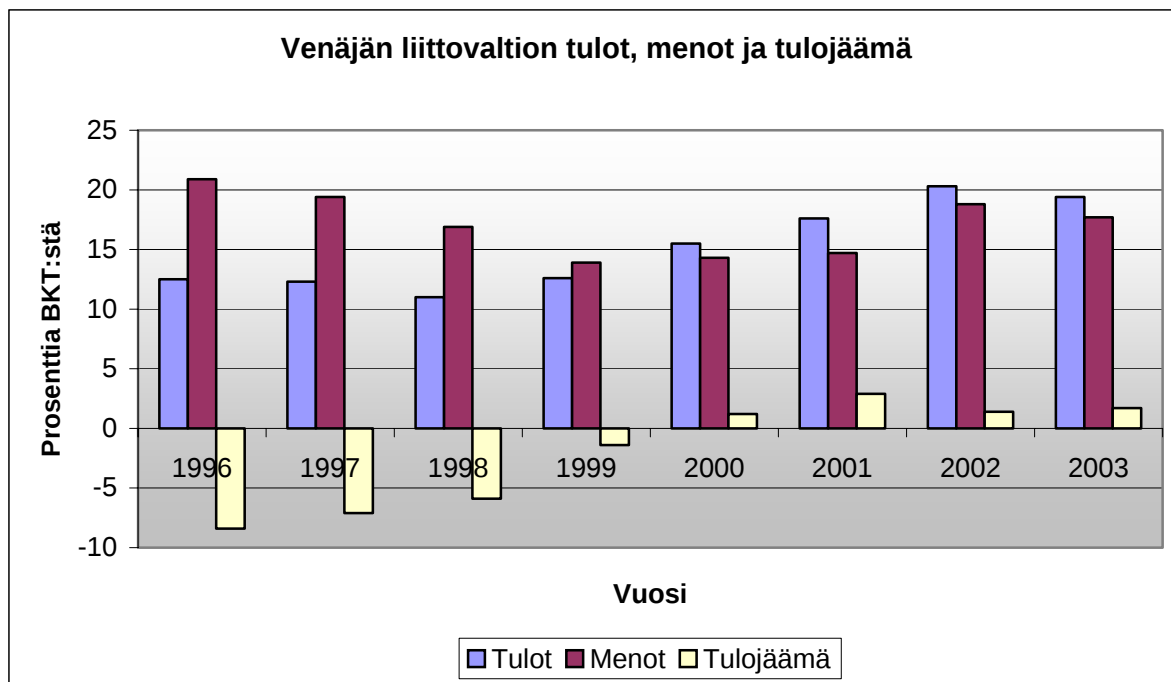

(Lähde: Suomen Pankki 2004c)

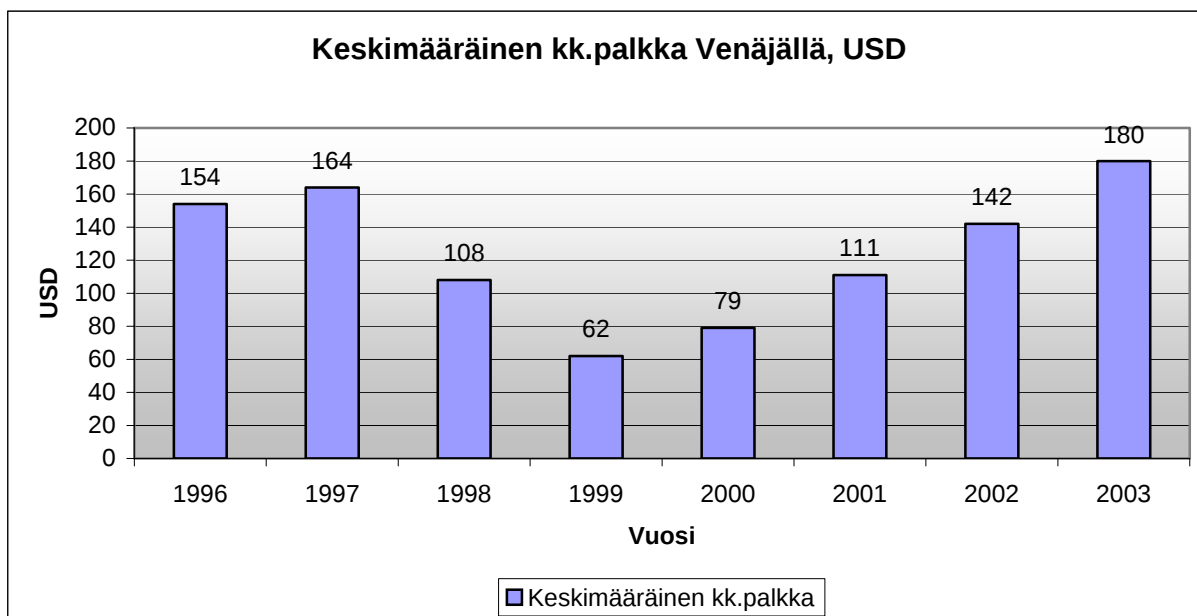
Liite 2 Venäjän liitovaltion tulot, menot ja tulojäämä 1996-2003

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Tulot, % BKT:stä	12.5	12.3	11	12.6	15.5	17.6	20.3	19.4
Menot, % BKT:stä	20.9	19.4	16.9	13.9	14.3	14.7	18.8	17.7
Tulojäämä, % BKT:stä	-8.4	-7.1	-5.9	-1.4	1.2	2.9	1.4	1.7

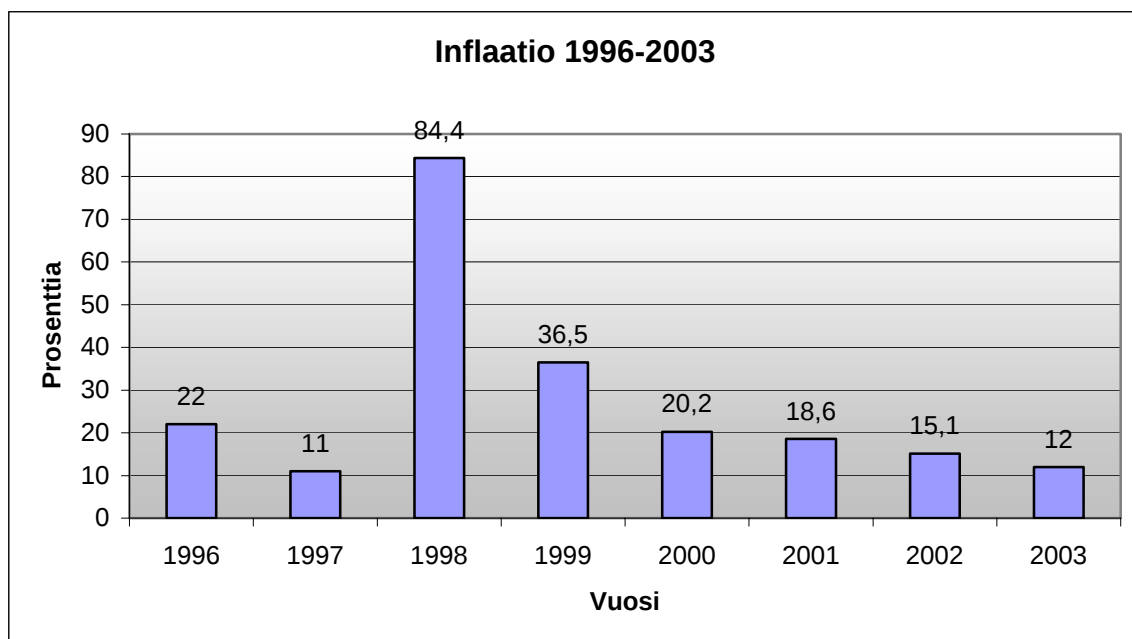
(Lähde: Suomen Pankki 2004c)

Liite 3 Keskimääräinen kk.palkka Venäjällä 1996-2003

Liite 4 Inflaatio Venäjällä 1996-2003

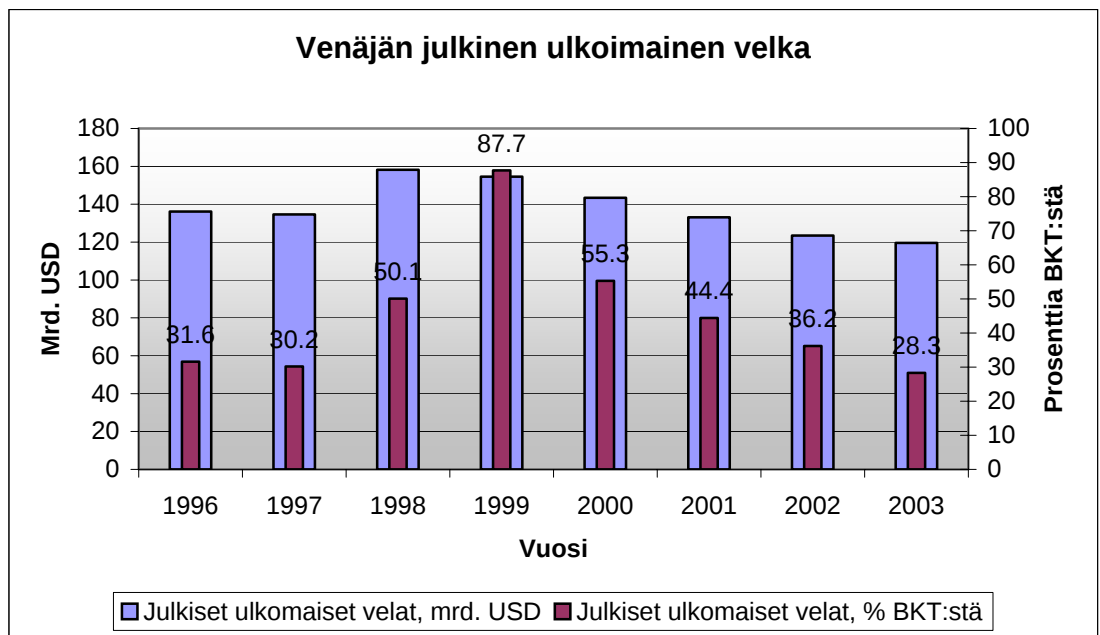

(Lähde: Suomen Pankki 2004c)

Liite 5 Venäjän julkinen ulkomainen velka 1996-2003

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Julkinen ulkomainen velka, mrd. USD	136.1	134.6	158.2	154.6	143.4	133.1	123.5	119.6
Julkinen ulkomainen velka, % BKT:stä	31.6	30.2	50.1	87.7	55.3	44.4	36.2	28.3

(Lähde: Suomen Pankki 2004c)

(Lähde: Suomen Pankki 2004c)

Liite 6 Venäjän työttömyys, inflaatio ja pitkät korot

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Työttömyys, %	9.3	9	11.8	11.7	10.2	9	7.1	8.9

(Lähde: Suomen Pankki 2004c)

	2000	2001	2002	2003
Pitkät korot, %	24.7	16.7	13.8	8.1

(Lähde: OECD 2004, 244.)³

² Kuvaajan pylvään päällä olevat luvut ovat tarkkoja arvoja oikeamman puoleiseen y-akseliin verrattuna.

³ Keskimääräinen tuotto maturiteetille obligaatioissa, joiden maturiteetti on yli kaksi vuotta.